

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-Науковий Інститут філології
Кафедра англійської філології та міжкультурної комунікації

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДИСКУРС В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Кваліфікаційна робота
освітнього ступня «магістр»
студентки II курсу
Галузь знань 03- гуманітарні науки
Зі спеціальності 035 «Філологія»
ОНП «Англійська мова та література»
Ющенко Дарії Олегівни

Науковий керівник:
к.філол.н., доц.
Перепльотчикова Світлана Євгеніївна

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри англійської філології
та міжкультурної комунікації

Протокол № 8 від 2.12.2021

Завідувач кафедри _____ д. філол. н., проф. Белова А.Д.

КИЇВ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДИСКУРС ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Дискурс та текст: диференціація категоріальних ознак понять.....	6
1.2. Дослідження поняття «дискурс» у сучасних лінгвістичних студіях.....	9
1.3. Дипломатичний дискурс як особливий вид інституціонального дискурсу.....	20
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. ВЕРБАЛЬНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ АНГЛОМОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ.....	33
2.1. Лексико-семантичні особливості дипломатичного тексту.	33
2.2. Синтаксичні особливості дипломатичного тексту.....	52
Висновки до другого розділу.....	60
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	62
3.1. Стратегія дискредитації як базова стратегія дипломатичного дискурсу.....	62
3.2. Стратегія самопрезентації.....	70
Висновки до третього розділу.....	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО.....	86
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Сучасні міжнародні відносини охоплюють нові сфери спілкування, у тому числі в тих галузях, які традиційно вважалися внутрішньонаціональними. Вивчення мовних засобів сучасної дипломатії, дослідження дипломатичної комунікації з погляду її стратегічності та з позицій лінгвістичного розуміння дипломатичного документа дозволяє розглянути додаткові аспекти процесу функціонування міжнародної взаємодії; успішність дипломатичної комунікації, яка приймає різноманітні форми, багато в чому визначається комунікативною компетенцією суб'єктів.

Аналіз дискурсу на сучасному етапі розвитку науки набуває міждисциплінарного характеру; вивчаються різні аспекти дискурсу зі зміною ракурсу у бік його об'ємності, стратегічності породження та функціонування. Інституціональні форми дискурсу, інтерактива взаємодія дискурсивного та соціального залучають дослідників до лінгвістичного та екстралінгвістичного аналізу.

В останні роки з'явилася низка досліджень, присвячених аналізу різних аспектів та видів дискурсу [16; 28; 36; 52]. Це дозволило сучасній науці ближче підійти до розкриття проблем взаємозв'язку мови та влади, мови та політики, проблем мовного маніпулювання, нещирості [15; 38–39].

Різні підходи до типології дискурсів, аналітичні моделі дослідження, питання понять «дискурс», «текст», «комунікація» вимагають описи соціальних структур, процесів та суб'єктів комунікативної взаємодії.

Актуальність цього дослідження визначається комплексним підходом до аналізу дипломатичного дискурсу.

Об'єктом дослідження є дипломатичний документ англійською в аспекті дискурсивності.

Як *предмет* розглядаються особливості дипломатичного дискурсу у відношенні до тексту та комунікації.

Мета наукового дослідження полягає у виявленні специфічних особливостей та конститутивних ознак дипломатичного дискурсу, типових властивостей, функцій та стратегій дипломатичної комунікації та лінгвістичних особливостей дипломатичного тексту.

Досягнення зазначеної мети зумовлює вирішення низки **завдань**:

- 1) огляд підходів до розмежування понять «дискурс», «текст», «комунікація», типології дискурсів;
- 2) дослідження наявних міждисциплінарних моделей аналізу дискурсу, розробка комплексної моделі вивчення дипломатичного дискурсу;
- 3) дослідження особливостей та конститутивних ознак дипломатичного дискурсу, типових властивостей та функцій дипломатичної комунікації;
- 4) аналіз лінгвістичних (лексико-семантичних, стилістичних, синтаксичних) особливостей дипломатичного документа.

У роботі використовувалися такі **методи** дослідження:

- 1) метод порівняльного аналізу для огляду існуючих підходів до типології та дослідження дискурсу;
- 2) метод інтроспекції з метою перевірки основних теоретичних положень шляхом самоаналізу, звернення до результатів власного досвіду роботи з досліджуваним матеріалом;
- 3) структурно-семантичний, компонентний та контекстуальний аналіз.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що був здійснений комплексний аналіз англомовного дипломатичного дискурсу з точки зору вербальної об'єктивації та комунікації.

Теоретична вагомість дослідження визначається тим, що в роботі набули розвитку основні положення дослідження інституціонального дискурсу, зв'язку тексту, дискурсу та комунікації; експліковані складові інституціонального дискурсу, розроблена модель аналізу дискурсу, яка застосовується до інституціональному дискурсу загалом.

Матеріалом дослідження слугують публікації дипломатичного характеру з офіційних джерел, таких як НАТО, ОБСЄ, ООН та ін.. Загальна кількість опрацьованих джерел складає 100 публікацій.

Практична вагомість роботи полягає у виявленні характерних особливостей дипломатичного тексту, дискурсу. Результати дослідження можуть бути рекомендовані для практичного використання в роботі з офіційними документами на регіональному, національному та міжнародному рівні; у викладанні курсу аналізу дискурсу.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та ілюстративної літератури, загальна кількість яких становить 92 позиції. Робота налічує 89 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ДИСКУРС ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Дискурс та текст: диференціація категоріальних ознак понять

Термін «дискурс», попри відсутність єдиного визначення, міцно узвичаївся до цілого ряду гуманітарних наук (лінгвістика, семіотика, психологія, філософія, соціологія, літературознавство), предметом дослідження яких є функціонування мови. Широке застосування теорії дискурсу зумовлене прагненням до мультидисциплінарності, синтезу наукових результатів, одержаних у різних галузях.

Розбіжності між тим, що позначає дискурс, і тим, що позначається в структурі поняття «дискурс», високий ступінь конвенційності викликані зміною кола користувачів терміну, які в результаті своєї цілеспрямованої діяльності змінили його значення. Зміни викликані процесами метафоризації та використанням терміну «дискурс», який розширюється, як у лінгвістиці, так і поза її межами [45, с. 24–32].

Саме багатозначністю та недостатньою чіткістю визначення цього поняття зумовлена необхідність вибору тлумачення терміну «дискурс» у ряді суміжних понять із позицій завдань цього дослідження.

У сучасній лінгвістиці поняття «дискурс» найчастіше співвідноситься з поняттям «текст». Однозначних визначень змісту цих термінів поки немає, їх інтерреляція визначається неоднозначно. Текст як явище мовної та екстралінгвістичної дійсності є складним феноменом, який виконує найрізноманітніші функції: це і засіб комунікації, і спосіб зберігання і передачі інформації, і відображення психічного життя, і продукт певної історичної епохи, і форма культури, і відображення певних соціокультурних традицій [29].

З погляду лінгвістики тексту, «текст» є феноменологічно заданим первинним способом існування мови [65]; макроструктурою, всі висловлювання якої пов'язані не лише лінійною, а й глобальною когерентністю [37]. Специфіка

психолінгвістичного підходу полягає у розгляді тексту як одиниці комунікації, як продукту мови, детермінованої потребами спілкування [5]; текст не існує поза межами його створення і сприйняття [31]. Текст як процес і як продукт – дві пов'язані, але різні сторони одного явища [13].

Визначення категорії дискурсу передбачає певну ідеологічну орієнтацію, власну думку аналізу мовного спілкування [32–33]. З позицій формально орієнтованої лінгвістики дискурс визначається як два або кілька речень, які знаходяться один з одним у смисловому зв'язку [18]; мова вище рівня речення чи словосполучення [83]. Дискурс є мовою, «зануреною в життя» [2, с. 136–137]; текст, занурений у ситуацію спілкування [26].

В.С. Чернявська зводить різні розуміння дискурсу до двох основних типів:

1) конкретна комунікативна подія, яка фіксується в письмових текстах та мовленні, що здійснюється у певному когнітивно та типологічно зумовленому комунікативному просторі;

2) сукупність тематично співвіднесених текстів [62].

На думку Б.М. Гаспарова, дискурс можна розглядати як мовне існування; будь-який акт вживання мови є частинкою потоку людського досвіду, що безперервно рухається [10]. Дискурс розуміється і як цілісний мовленнєвий твір у різноманітті його когнітивно-комунікативних функцій [47], і як центральна інтегративна одиниця мовленнєвої діяльності, що знаходить відображення у своєму інформаційному сліді – усному/письмовому тексті [17].

П. Серіо виділяє кілька значень терміну «дискурс», серед яких – еквівалент поняття «мова»; одиниця, яка за розмірами перевищує вираз; вплив висловлювання на його одержувача з урахуванням ситуації; вживання одиниць мови, їхня мовна актуалізація; теоретичний конструкт, призначений для дослідження умов виробництва тексту [48].

З позицій інтерреляції термінів «текст» та «дискурс» О.І. Шейгал розглядає чотири найбільш поширені підходи до розмежування цих понять:

1) категорія дискурсу відноситься до галузі лінгвосоціального, текст – до галузі лінгвістичного;

- 2) дискурс і текст співвідносяться як процес та результат;
- 3) дискурс та текст представлені в опозиції «актуальність» – «віртуальність»;
- 4) дискурс та текст представлені в опозиції «усний» – «письмовий» [65].

Подібні парадигми, що визначають інтерреляцію тексту та дискурсу, наводить М.Л. Макаров:

- 1) розмежування лінією «письмовий текст» – «усний дискурс»;
- 2) опозиція «монолог, що належить одному автору» – «діалог як інтерактивний спосіб мовної взаємодії»;
- 3) визначення дискурсу як ширшого поняття, що охоплює мовлення та текст [32–33].

Таким чином, до найбільш загальних підходів розмежування понять «текст» і «дискурс» можна віднести протиставлення усного дискурсу та письмового тексту, протиставлення процесу та продукту (результату), широке трактування дискурсу, що включає мовлення та текст.

На думку Ю.Є. Прохорова, різні визначення понять «текст» і «дискурс» справедливі і відбивають одну з характерних сторін феноменів тексту та дискурсу; різниця розуміння термінів різними авторами зумовлена позицією кожного дослідника. Текст та дискурс – це утворення, які існують у структурі та змісті комунікації [44].

Ці положення простежує у своїх міркуваннях також Чан Кім Бао, спираючись на методологію західної лінгвістики та філософсько-методологічні принципи східної школи. Будь-який мовленнєвий твір є текстом, який слугує дійсним засобом людського спілкування. Дискурс є текст у дії; вони підпорядковуються закону взаємопроникнення. Інакше кажучи, текст містить елементи дискурсу, а дискурс містить елементи тексту; «текст об'ємний та лінійний» [61, с. 27].

Ю.Є. Прохоров робить висновок: текст і дискурс не знаходяться між собою в родовидових відносинах; дискурс не є проміжною ланкою між системою та текстом, він не є текстом у сукупності з екстралінгвістичними параметрами, так

само як і текст не є дискурсом. Текст та дискурс є «фігурами комунікації» [44, с. 33].

Комунікація, таким чином, містить три окремі та нерозривні складові:

- 1) матеріальну фігуру дійсності, у сфері якої та на підставах якої здійснюється комунікація;
- 2) інтровертивну фігуру тексту, що забезпечує її змістовно-мовну основу;
- 3) екстравертивну фігуру дискурсу, що забезпечує змістовно-мовленнєву основу взаємодії учасників комунікації [44, с. 34–35].

Розвиваючи положення Ю.Є. Прохорова, у цьому дослідженні ми дотримуватимемося таких визначень: дискурс є екстравертивною фігурою комунікації, сукупність вербальних форм практики організації та оформлення змісту комунікації представників певної лінгвокультурної спільноти; текст є інтровертивною фігурою комунікації, сукупністю правил лінгвістичної та екстралінгвістичної організації змісту комунікації представників певної лінгвокультурної спільноти.

Описане співвідношення понять «текст», «дискурс» та «комунікація» видається нам деяким концентрованим відображенням сформованих у сучасній лінгвістиці та суміжних галузях науки поглядів на дискурс.

1.2. Дослідження поняття «дискурс» у сучасних лінгвістичних студіях

Основу аналітичних підходів до дослідження дискурсу становить положення філософії лінгвістики, структуралістської та постструктуралістської: реальність сприймається нами за допомогою мови, і саме за допомогою мови ми створюємо уявлення про реальність, яка не просто відображає, а й конструює її.

Дискурсивна теорія Ернесто Лакло та Шанталь Муфф (Ernesto Laclau, Chantai Mouffe), іноді скорочена теорія дискурсу, спрямована на розуміння соціального як дискурсивної конструкції. Відповідно до цієї теорії, дискурс формує соціальний світ за допомогою значень. Соціальне явище ніколи не буває закінченим чи повним; через нестабільність мови значення ніколи не може бути

постійним. Трактуювання дискурсу Еге. Лакло і Ш. Муфф близьке розумінню структури як фіксації знаків мережі в роботах Ф. де Соссюра. Кожна конкретна фіксація значення знака умовна: вона можлива, але не необхідна [Laclau1985]. Отже, жоден дискурс не є замкнутим та завершеним; він, скоріш, постійно змінюється завдяки контактам з іншими дискурсами.

Дискурсом дослідники називають всю структурну єдність, яка з'явилася в результаті практики артикуляції [79, с. 105]. Дискурс сформований частковою фіксацією значень навколо деяких вузлових точок (привілейованих знаків, навколо яких упорядковуються та набувають свого значення інші знаки). Дискурс автори репрезентують як скорочення можливостей; всі виключені з дискурсу можливості («додаткові значення», вироблені практикою артикуляції) становлять область дискурсивності [79, с. 111–112].

Дослідники вважають соціальну практику повністю дискурсивною; дискурси у їх теорії матеріальні [79, с. 108]. Важливою складовою теорії дискурсу Лакло та Муфф є поняття «суб'єкта», що визначається як суб'єктна (підлегла) позиція в межах дискурсивної структури [79, с. 115]. Відповідно до теорії дискурсу, згідно з встановленими дискурсом суб'єктними позиціями проявляються очікування учасників дискурсу: як діяти, що говорити, що не говорити [58, с. 71]. Суб'єкт не автономний, він визначається дискурсами; крім того, суб'єкт фрагментований: його позиція не встановлюється лише одним способом і лише одним дискурсом, скоріше, йому різними дискурсами наказується безліч різних позицій.

Розвиваючи положення про ідентичність, Е. Лакло та Ш. Муфф приходять до таких характеристик суб'єкта дискурсу:

- суб'єкт розщеплений, або децентрований;
- ідентичності суб'єкта визначаються тими дискурсами, частиною яких він є;
- ідентичність, як і дискурс, мінлива;
- суб'єкт завжди має можливість іншої ідентифікації у певних ситуаціях [79].

У теорії дискурсу Лакло та Муфф ми знаходимо два типи ідентичності: індивідуальну ідентичність (особистість) та колективну ідентичність (групу). Формування колективної ідентичності в теорії дискурсу сприймається як скорочення можливостей: індивіди об'єднуються у групи, оскільки деякі можливості ідентифікації стають пріоритетними [58, с. 76].

Важливим елементом у процесі формування групи є представництво чи репрезентація. У термінах теорії дискурсу група не існує, поки хтось не говорить про неї (або від її імені) або не повідомляє, що вона існує як група [79, с. 289]. Колективний суб'єкт у ролі представника проходить у дискурсі процес колективної ідентифікації, наповнюючи відповідними значеннями уявлення про дійсність.

Положення про представництво та колективну ідентичність, на наш погляд, перегукується з положеннями соціолінгвістики, що умовно поділяє всі типи дискурсів на дві групи: групу персональних (особисто-орієнтованих) та групу інституціональних (статусно-рольових) дискурсів.

Для кожного потенційного виду дискурсу характерна своя міра співвідношення статусних та персонально-особистісних ознак; колективний суб'єкт відбиває аспект інституціональності дискурсу.

На думку Л.Дж. Філіпса та М.В. Йоргенсена, що розвивають положення теорії дискурсу стосовно аналізу емпіричного матеріалу, дослідження колективної та індивідуальної ідентичності можна розбити на кілька етапів:

- 1) визначити, яка суб'єктна позиція (індивідуальна чи колективна) є доречною щодо дискурсивних структур;
- 2) визначити вузлову точку, навколо якої організовано ідентифікацію;
- 3) проаналізувати спосіб, за допомогою якого вузлова точка набуває свого значення, прирівнюючи себе до одних знаків або протиставляючи себе іншим;
- 4) простежити, як відбувається взаємодія конкуруючих дискурсів [58].

Критики теорії дискурсу Е. Лакло та Ш. Муфф вважають, що в теорії переоцінюються можливості змін [58; 71; 73–75; 80]. Дискурс, який будують суб'єкти, часто схильний до обмежень, причини яких знаходяться не на рівні

дискурсу як такого, а на рівні структури відносин взаємозалежності. Це критичне становище, знаходить своє відображення в аспекті інституціональності: дискурс виявляється певною мірою обмеженим соціальними нормами, регламентом того чи іншого інституту, нормами права тощо.

Розвиваючи деякі положення теорії дискурсу, Л. Дж. Філіпс та М.В. Йоргенсен пропонують використовувати поняття «порядок дискурсу». Поняття «дискурс» у цьому випадку відноситься до часткової фіксації значення, «область дискурсивності» – до будь-якого фактично існуючого або потенційного значення поза дискурсом, «порядок дискурсу» – до соціального простору, який одночасно покриває різні дискурси, що конкурують у тому, щоб закріпитися в однаковій сфері [58, с. 93]. За допомогою цього поняття можна досліджувати зв'язок між різними дискурсами.

Дослідження дискурсу знаходять свій розвиток також у роботах Н. Феркло у рамках критичного дискурс-аналізу (КДА). Дослідник визначає КДА як підхід, який систематично досліджує «ледь помітні відносини причинності та детермінованості між (а) дискурсивними практиками, подіями та текстами та (б) ширшими соціальними та культурними структурами, відносинами та процесами» [73–75].

Дискурс, на думку М. Феркло, є важливою формою соціальної практики. Дослідник наголошує на важливості виконання систематичного аналізу розмовної та письмової мови, зазначаючи, що аналіз тексту сам по собі недостатній для дискурс-аналізу; необхідна міждисциплінарна точка зору, в якій поєднується текстовий та соціальний аналіз. Н. Феркло відносить поняття «дискурс» до семіотичних систем, таких, як мова та образи, на відміну від Е. Лакло та Ш. Муфф, які розглядають усі соціальні практики як дискурс.

З позицій КДА центральними моментами є два виміри дискурсу:

1) комунікативна подія – окремий випадок використання мови (наприклад, газетна стаття, фільм, інтерв'ю, політичний виступ тощо);

2) порядок дискурсу – конфігурація всіх типів дискурсів, які використовуються в якомусь соціальному інституті або соціальній галузі [73–74)].

Кожен мовленнєвий випадок є комунікативною подією, що складається з трьох вимірів:

- 1) текст (мова, лист, візуальне зображення або їх поєднання);
- 2) дискурсивна практика, яка включає продукування та сприйняття текстів;
- 3) соціальна практика [73–75].

Ця модель ґрунтується на принципі того, що текст можна зрозуміти чи проаналізувати лише у взаємозв'язку з іншими текстами щодо всього соціального контексту. Дискурсивна практика виступає посередником між текстами та соціальною практикою. Аналіз дискурсивної практики сконцентований на тому, як автори використовують уже існуючі дискурси та жанри, щоб створити текст; як одержувачі текстів застосовують доступні дискурси та жанри при сприйнятті та інтерпретації текстів [58, с. 111].

Аналіз комунікативної події, таким чином, зводиться до такого:

- 1) рівень дискурсивної практики: аналіз дискурсів та жанрів, які ясно артикулюються при продукуванні та сприйнятті тексту;
- 2) рівень тексту: аналіз лінгвістичної структури;
- 3) рівень соціальної практики: чи відтворює дискурсивна практика наявний порядок дискурсу чи перетворює його відповідні наслідки соціальної практики.

У рамках КДА між недискурсивними та дискурсивними моментами соціальної практики проводяться теоретичні відмінності [71], наслідки яких, на думку деяких дослідників, залишаються неясними для емпіричного дослідження [58, с. 142]. Один із способів вирішення цієї теоретичної проблеми полягає у розгляді відмінностей між дискурсивним та недискурсивним скоріше як аналітичного, ніж емпіричного. Іншими словами, перелічені вище рівні аналізу

комунікативної події доцільніше розділяти умовно, як дослідницький прийом, що, на наш погляд, дозволяє проводити власне лінгвістичний аналіз дискурсу.

Порядки дискурсу стають особливо відкритими для змін, якщо до них вносяться дискурси та жанри з інших порядків; у ранніх роботах М. Феркло проводить зв'язок між порядками дискурсів та окремими соціальними інститутами [73–74]. У пізнішій роботі [71] поняття «порядок дискурсу» поєднується з поняттям «поля» П. Бурд'юо [68], який визначає «поле» як відносно автономну соціальну сферу, підпорядковану певній соціальній логіці. Термін «поле дискурсу» (field of discourse) використовує у своїх дослідженнях також М. Хеллідей, розуміючи під ним природу соціальної дії, інформацію про те, що відбувається [76–78].

Для аналізу тексту Н. Феркло пропонує кілька інструментів дослідження: контроль взаємодії, що стосується взаємовідносин між співрозмовниками:

- 1) метафори;
- 2) фразотворення;
- 3) граматики [73–75].

З позицій когнітивної та функціональної лінгвістики та лінгвістики тексту дослідження граматики та фразотворення в цій аналітичній моделі є можливим розширити, представивши у вигляді таких компонентів:

- а) аналіз лексико-семантичних та стилістичних особливостей тексту;
- б) аналіз синтаксичних особливостей тексту, зокрема, експліцитних та імпліцитних зв'язків;
- в) аналіз прагматичних особливостей тексту.

З розвитком когнітивної лінгвістики розробки моделі аналізу дискурсу набувають нового напрямку. Поняття дискурсу входить до когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістичного знання. Когнітивні моделі аналізу дискурсу видаються ефективними інструментами більш глибокого аналізу дискурсивної практики та процесів створення та сприйняття тексту.

Т. А. ван Дейк у рамках соціокогнітивного підходу до аналізу дискурсу розглядає когнітивні структури як проміжні соціальні та дискурсивні практики.

Основою семантичних та прагматичних особливостей дискурсу, імплікацій та пресуппозицій виступає компонент «знання». Адресанту необхідно знати, що вже відомо реципієнту, щоб визначити, які пропозиції ментальної моделі чи соціальної репрезентації необхідні. Реципієнти теж мають володіти знаннями, які дозволять зрозуміти, що містять різні імпліцитні форми спілкування. Інакше кажучи, індивідам відомі спільні моделі знань одне одного, і ці моделі контролюють дискурсивні стратегії учасників [72].

Термін «мовець» дослідники пропонують використовувати для позначення людини, яка так чи інакше використовує мову – фактично *homo grammaticus* [60, с. 127]; можливе також використання терміну «мовна особистість», який об'єднує цілу групу вужчих понять (мовець – слухач, відправник – реципієнт, адресант – адресат, автор мови – суб'єкт мови тощо) [41, с. 49].

Учасник, який вступає в інформаційний дискурс, повинен мати правильне уявлення про те, які знання є, а яких немає в когнітивній множині співрозмовника; відсутність чи наявність цієї одиниці знання, яка потрібна для навмисної передачі її від одного учасника комунікації іншому, один із двох рушійних мотивів для виникнення інформаційного дискурсу [21, с. 58].

Принцип, згідно з яким адресата слід інформувати лише про те, що йому ще не відомо, описаний у роботах низки дослідників [11]. Оскільки адресант передає адресату аж ніяк не всякий елемент знання, якого адресат не має, другим мотивом, необхідним для виникнення інформаційного дискурсу, вважається вимога релевантності [21, с. 59].

Дотримання певної стратегії, що дозволяє здійснити бажану інформаційну транзакцію, є метаінформаційним актом. На думку О. Йокояма, основним метаінформаційним актом, який здійснюється адресантом, є оцінка (*assessment*) [21, с. 78]. Мовцю, очевидно, не доводиться оцінювати свої власні знання, але йому необхідно мати хоча б приблизне уявлення про наявність певних знань у партнера і про те, чи зосереджена на цих знаннях у цей момент увага останнього. Ключове процедурне правило дискурсивної поведінки адресанта зобов'язує його

провести найкращу оцінку дискурсивної ситуації [21, с. 78]. Якщо оцінка, що здійснюється мовцем, є правильною, інтенційна передача інформаційного знання проходить вільно і безперешкодно. У цьому випадку реципієнт повинен дати мовцю знати, що інформація успішно отримана ним; репліку у відповідь (реакцію) реципієнта О. Йокояма називає підтвердженням (acknowledgement). Перше процедурне правило дискурсивної поведінки реципієнта, таким чином, зводиться до його обов'язку підтвердити здобуття знання.

Оцінка дискурсивної ситуації може бути невірною (misassessment) [21, с. 79]. Дослідник визначає два основні шляхи, які приводять мовця до невірної оцінки дискурсивної ситуації: прорахунок (assessment error) та імпозиція (imposition). Обов'язкову метаінформаційну реакцію одного зі співрозмовників на прорахунок автор називає поправкою або корекцією (adjustment). Здійснити корекцію після того, як відбувся прорахунок в оцінці ситуації адресантом, є другим процедурним правилом дискурсивної поведінки реципієнта. Нормальна реакція адресата на імпозицію – це її прийняття (acceptance). Прийняття приписаної адресату імпозиційної оцінки ситуації є третім процедурним правилом дискурсивної поведінки реципієнта [21].

Істотним аспектом підходу О. Йокояма є можливість застосування когнітивної моделі дискурсу не лише до двостороннього обміну вербальними репліками, а й до монологічних ситуацій, коли обмін вербальними репліками фізично неможливий (читання, слухання мови). При цьому адресант (автор тексту) не може допустити виникнення невірних оцінок поточної дискурсивної ситуації, він змушений вирішувати завдання «постійно правильної оцінки дискурсивної ситуації без отримання реципієнтом будь-якої метаінформаційної підтримки» [21, с. 107–108].

Готовність реципієнта приймати та погоджуватися з прорахунками й імпозиціями дозволяє адресанту допускати прорахунки та імпозиції, використовуючи їх як прийоми побудови тексту [21]. Стає можливим припустити, що прорахунки та імпозиції, які навмисно допускаються

адресантом, можна розглядати як комунікативні стратегії, що виражаються в дискурсі.

З урахуванням описаних вище підходів до вивчення дискурсу нам доцільно розглянути також схему аналізу дискурсу, запропоновану М. А. Хеллідеєм [76–78]. Центральним поняттям моделі М. А. Хеллідея виступає «контекст», який передує утворенню тексту або дискурсу та дозволяє «навести мости між текстом і ситуацією, пов'язаною з ним» [76, с. 5]. Текст і контекст є аспектами того самого процесу, вони тісно взаємопов'язані і зумовлюють специфіку дискурсу, який у розумінні М.А. Хеллідея є не що інше, як текст, що функціонує в контексті ситуації та культури.

Аналіз дискурсу пропонується проводити за трьома напрямками, що є складовими контексту ситуації. Поле дискурсу (*field of discourse*) відбиває характер того, що відбувається, природу соціальної дії; як зазначалося вище, можна провести аналогію між полем дискурсу в моделі М.А. Хеллідея, трактуванням терміну в роботах П. Бурд'юа та поняттям «порядок дискурсу» в КДА [71]. Напрямок дискурсу (*tenor of discourse*) складають учасники дії, їх статус та ролі, того, що відбувається; форма дискурсу (*mode of discourse*) – це роль, яку відіграє мова. Поєднання поля, напрями та форми дискурсу визначає регістр того чи іншого дискурсу, що відображає його функціональну специфіку.

Аналіз контексту ситуації та, відповідно, дискурсу стає можливим у вигляді аналізу низки семантичних категорій, маркерів, виражених у тексті. М.А. Хеллідей виділяє три види маркерів дискурсу, кожен із яких розкриває окремий аспект контексту ситуації.

Перший тип маркерів – отримані з досвіду (*experiential meaning*) – відображає досвід процесу пізнання індивідом реального світу та характеризує поле дискурсу; це елементи компонента семантики тексту (вибір слів, вибір граматичних структур) [76, с. 25]. Другий тип маркерів – особливості взаємодії учасників дискурсу – характеризує напрямок дискурсу та виражається через міжособистісні (*interpersonal*) категорії контексту ситуації. Власне текстові (*textual*) маркери відбивають форму дискурсу як сукупність найбільш типових

мовних засобів, використовуваних учасниками для реалізації головної мети дискурсу. Маркери дискурсу реалізуються за допомогою мовних одиниць; підхід М.А. Хеллідея до аналізу тексту лише на рівні лексичних і граматичних одиниць дозволяє, в такий спосіб, розкрити специфічні особливості дискурсу.

Міждисциплінарні дослідження дискурсу на перетині лінгвістики із соціолінгвістикою, політологією, когнітивною лінгвістикою, лінгвістикою тексту та суміжними напрямками проводяться в рамках політичної лінгвістики. Важливим аспектом, що розглядається в рамках політичної лінгвістики, є система цінностей та антицінностей; крім того, вивчення закономірностей комунікації методами політичної лінгвістики дозволяє виділити певні типові властивості комунікації, представлені у вигляді свого роду антиномії:

- ритуальність та інформативність;
- інституціональність та особистісний характер;
- езотеричність та загальнодоступність;
- редукціонізм та повнота інформації;
- стандартність та експресивність;
- відкрита та прихована оцінність;
- агресивність та толерантність;
- діалогічність та монологічність [63, с. 52-65]

Вирізняються три провідні форми діалогічності: власне діалогічність, діалоги «на відстані», інтертекстуальність [63, с. 61–62]. Оскільки текст оцінюється в дискурсі, «з урахуванням конкретних умов його створення та функціонування», мають значення дискурсивні характеристики тексту: авторство та адресність тексту, наміри автора, що виявляються у комунікативних стратегіях і тактиках, що використовуються. Досліджується також співвідношення аналізованого тексту з «багатьма іншими текстами, орієнтованими на опис тих самих подій» (нарратив) [63, с. 73, 77–78].

З урахуванням описаних положень є можливим стверджувати, що комплексна схема аналізу дипломатичного дискурсу передбачає, таким чином,

визначення суб'єктної позиції (індивідуальної чи колективної), доречної щодо дискурсивних структур, які розглядаються, і виявлення вузлових точок дискурсу, навколо яких організована ідентифікація. Окремо може бути досліджена взаємодія конкуруючих дискурсів, що є можливим з урахуванням запропонованих дослідниками понять «порядок» та «поле» дискурсу і здатності суб'єктів функціонувати у різних дискурсах.

Як основу лінгвістичного аналізу дипломатичного дискурсу (далі ДД) ми приймаємо співвідношення понять «текст», «дискурс» та «комунікація» і схему аналізу комунікативної події на рівні тексту та дискурсивної практики, що передбачає дослідження характерних ознак дискурсу, визначення маркерів дискурсу мовних одиниць (аналіз стилістичних, лексико-семантичних, синтаксичних, прагматичних особливостей дипломатичних документів). Дипломатичний дискурс у цьому дослідженні також доцільно досліджувати з позицій цінностей та антицінностей, авторства тексту та його адресності, співвідношення досліджуваних текстів у межах нарративу, типових властивостей та функцій комунікації.

Для аналізу дипломатичної комунікації в аспекті стратегічності ми вважаємо за можливе застосувати положення когнітивного дослідження дискурсу О. Йокояма. Стратегічний характер комунікації відображають умови виникнення комунікативного акту, динамічний характер взаємодії суб'єктів комунікації, мотиви виникнення інформаційного дискурсу («презумпція незнання» та вимога релевантності), можливості розвитку комунікації, прорахунки, які навмисно допускає адресант, та імпозиції. В основі комунікативних стратегій лежать процедурні правила дискурсивної поведінки адресанта (здійснити найкращу, при можливості, оцінку дискурсивної ситуації) та адресата (підтвердити здобуття знання; почати корекцію після того, як відбувся прорахунок в оцінці ситуації мовцем; прийняти приписану адресату імпозиційну оцінку).

1.3. Дипломатичний дискурс як особливий вид інституціонального дискурсу

Аналіз дискурсу все більше набуває міждисциплінарного характеру, вивчаються різні аспекти дискурсу [24]. Так, інституціональні форми дискурсу, інтерактивна взаємодія дискурсивного та соціального приваблюють дослідників широкими можливостями лінгвістичного та екстралінгвістичного аналізу.

Дослідження, присвячені дипломатичним відносинам, проводилися раніше дипломатами, юристами, економістами та політологами за такими напрямками: теорія міжнародних відносин, міжнародне право, соціологія міжнародних відносин, міжнародні економічні відносини та ін. Вивчення мовних засобів сучасної дипломатії, дослідження дипломатичної комунікації з позицій лінгвістичного розуміння дипломатичного документа дозволяє розглянути додаткові аспекти процесу функціонування міжнародної взаємодії.

Визначаючи дискурс як інтерактивну діяльність учасників спілкування, встановлення та підтримання контакту, емоційний та інформаційний обмін, виділяють два його основні типи залежно від орієнтованості спілкування:

- 1) *персональний (особистісно-орієнтований)*;
- 2) *інституціональний (статусно-орієнтований)* [26, с. 5–20].

У першому випадку мовець виступає як особистість у всьому багатстві свого внутрішнього світу, у другому випадку – як представник певного соціального інституту. А. С. Кошетева визначає дипломатичний дискурс як статусноорієнтований дискурс, який є мовленнєвою взаємодією представників інституту дипломатії [27, с. 55].

Перш ніж розпочати розгляд ознак дипломатичного дискурсу як інституціонального, слід зазначити, що мається на увазі під інститутом дипломатії. Інститути, як зазначає П. Серіо, це «не лише такі найбільш типові структури, якими є армія чи Церква, а й будь-який організм, який накладає обмеження на дію вираженої функції; це може бути статус суб'єкта висловлювання та статус адресата, типи змісту того, що можна і треба говорити,

а також обставини акту висловлювання, законні для тієї чи іншої позиції» [48, с. 29]. Під інститутом у соціальному сенсі розуміють «сукупність правових норм у якій-небудь галузі суспільних відносин» [12].

Існує багато визначень терміну «інститут», які в кінцевому підсумку можна звести до одного більш загального: це стійкі форми взаємовідносин людей, що історично склалися, організації їх спільної діяльності в найбільш важливих сферах суспільного життя.

Виникнення низки найважливіших інститутів викликано неминучими потребами суспільства, серед них – політичні, економічні, освітні, сімейні, релігійні та ін. Потреба у врегулюванні відносин між державами стала причиною виникнення інституту дипломатії.

Дипломатія як особливий вид повсякденної державної діяльності узвичаїлася на межі XVI-XVII століть, коли при дворах монархів з'явилися постійні дипломатичні представники, а в системі державних органів – спеціальні відомства, що займалися листуванням між країнами, прийомом іноземних делегацій та переговорами. Характер і форми дипломатичної діяльності держав у той період дозволили деяким ученим та дипломатам визначити дипломатію як «застосування розуму та такту до ведення офіційних відносин між урядами незалежних держав» [46, с. 27], як «мистецтво вирішення міжнародних розбіжностей мирними засобами. техніка і майстерність, що гармонійно впливають на міжнародні відносини і підпорядковуються певним правилам та звичаям» [8, с. 25].

Етимологія слова «дипломатія» перегукується з давньогрецькою *δίπλωμα* [diplōma] – складений удвічі аркуш чи документ. Слово увійшло до словникового складу латини (*diplomaticus*), а потім і французької мови, утворивши слово *diplomat*, яке згадується вперше в текстах 1617 р. зі значенням *décret* (указ, декрет), 1721 р. – офіційний папір, який дає право, привілеї. У 1726 році в текстах з'являється прикметник «*diplomatique*» у значенні «що стосується документів, які регулюють міжнародні відносини». Слово «*diplomatie*» (дипломатія) вперше згадується у франкомовних текстах з 1790 року. Сучасні французькі словники

визначають це слово так: 1) наука та спосіб реалізації політичних відносин між державами, зокрема представлення інтересів країни за кордоном); 2. а) дипломатичний корпус будь-якої країни; б) зовнішня політика країни [70].

Відповідно до визначення «дипломатія – засіб здійснення зовнішньої політики держави, що є сукупністю невійськових практичних заходів, прийомів та методів, які застосовуються з урахуванням конкретних умов та характеру розв'язуваних завдань; офіційна діяльність глав держав та урядів, міністрів закордонних справ, відомств закордонних справ, дипломатичних представництв за кордоном, делегацій на міжнародних конференціях щодо здійснення цілей та завдань зовнішньої політики держави, захисту прав та інтересів держави, її установ та громадян за кордоном. З поняттям «дипломатія» пов'язують мистецтво ведення переговорів з метою запобігання чи врегулювання міжнародних конфліктів, пошуків компромісів та взаємоприйнятних рішень, а також розширення та поглиблення міжнародного співробітництва» [12].

Отже, поняття «дипломатія» охоплює всю різнобічну зовнішньополітичну діяльність керівників держав та вищих органів державної влади і навіть органів зовнішніх відносин. Використовуючи переговори та інші мирні засоби, дипломатія домагається здійснення цілей та завдань зовнішньої політики, захищає інтереси своїх країн на міжнародній арені.

Інститут дипломатії є складною структурою, яка включає:

- 1) співробітників і відомства (всередині та за межами держави, що займаються вирішенням питань зовнішньої політики);
- 2) процедури та апарат, що дозволяють вирішувати проблеми зовнішньої політики та питання взаємовідносин між державами на різному рівні, переважно з максимально можливою вигодою для своєї сторони [6].

Традиційно дипломатична служба має внутрішньодержавні та закордонні органи зовнішніх відносин.

До внутрішньодержавних належать вищий орган державної влади, який, зазвичай, визначає основи зовнішньої політики цієї держави: глава держави (колегіальний чи одноосібний), який здійснює найвище представництво цієї

держави на міжнародній арені; уряд, що забезпечує реалізацію зовнішньої політики держави; відомство (міністерство) закордонних справ, яке є органом уряду зі створення, реалізації та координації зовнішньої політики.

Зарубіжні органи зовнішніх відносин прийнято поділяти на постійні та тимчасові. До постійних органів належать дипломатичні представництва (посольства, місії), постійні представництва при міжнародних організаціях, консульські установи. До тимчасових органів належать спеціальні місії та делегації на міжнародних конференціях або у міжнародних органах.

Зберігаючи загальну структуру дипломатичної служби, кожна держава або міжнародна організація вносять до неї свої організаційні зміни залежно від політичного устрою, цілей, завдань тощо.

Кожен підрозділ Міністерства Закордонних Справ (далі МЗС) здійснює свою діяльність відповідно до Положення, затвердженого Міністром, в якому визначено його компетенцію, завдання та функції, а також повноваження керівника.

Нині у міжнародному спілкуванні бере участь близько трьохсот країн. Кожна з них має свій соціально-суспільний устрій, історію, традиції, культуру, мову. Нормальне спілкування між державами було б неможливим, якби всі вони не дотримувалися загальних основоположних принципів взаємовідносин, і в першу чергу таких як повага суверенітету, рівність, територіальна цілісність, невтручання у внутрішні справи один одного. Інструментом, за допомогою якого держави практично могли б реалізувати ці принципи, є дипломатичний протокол. Автори книги «Дипломатичний церемоніал і протокол» Джон Вуд і Жан Серре вказують, що «в цілому протокол – це сукупність правил поведінки урядів та їх представників із офіційних та неофіційних нагод» [8, 18]. Дипломатичний словник надає ширше визначення: «Протокол дипломатичний – сукупність загальноприйнятих правил, традицій та умовностей, яких дотримуються уряди, відомства закордонних справ, дипломатичні представництва, офіційні особи у міжнародному спілкуванні» [6, с. 443].

Норми дипломатичного протоколу – це результат багатовікового спілкування країн.

Крім протоколу, робота дипломатичних служб регулюється відповідними нормативними актами міжнародного права, насамперед Віденськими Конвенціями про дипломатичні (1961 р.) та консульські (1963 р.) відносини, положеннями та статтями Конституції, вимогами відповідних указів Президента та постанов Уряду країни, наказів та розпоряджень Міністра закордонних справ. Є чимало й інших нормативно-правових актів, які визначають діяльність апарату органів державної влади щодо виконання ними міжнародно-дипломатичних функцій на основі загально визнаних принципів міжнародного права та міжнародних договорів країни.

Маючи складну структуру, робота якої регулюється та підтримується різними документами та правовими актами, дипломатичний інститут, як і будь-який інший, у колективній мовній свідомості позначений особливим ім'ям, узагальнений у ключовому концепті цього інституту [26]. Концепти – «основні осередки культури в ментальному світі людини», що існують у вигляді понять, знань, асоціацій, переживань у свідомості людини [53, с. 41] – пов'язуються з певними функціями людей, спорудами, побудованими для виконання цих функцій, громадськими ритуалами та поведінковими стереотипами, міфологемами, а також текстами, що виробляються в цьому соціальному середовищі. Так, ключовими концептами політичного дискурсу прийнято вважати концепт «влада», концепт «віра» і так далі.

Однак, як справедливо відзначають сучасні дослідники інституціонального дискурсу, громадський інститут не зводиться до одного концепту, оскільки він є складним феноменом культури в його духовному та матеріальному вираженні. У зв'язку з цим, досліджуючи той чи інший тип інституціонального спілкування, часто буває складно виділити його центральний концепт. Так, наприклад, у ряді робіт за базову понятійну основу інституту міжнародної дипломатії прийнято антиномію «мир – війна», при цьому переважним елементом у цій антиномії слід вважати елемент «мир». Слово

«мир», що є найчастіше вживаним словом у дискурсі сучасних дипломатів, до миру прагнуть усі, але водночас, як не парадоксально, це слово є двозначним, оскільки воно одночасно позначає й найхиткіший, найоманливіший стан міжнародних відносин.

Припускають, що антиномія «війна – мир» може бути замінена концептом-антиномією «згода-незгода», де пріоритет надається згоді як основній меті дипломатичного спілкування. «Жанр дипломатичного листування передбачає апеляцію до аргументів, які... припускають сходження хоча б в деяких цінностях до нульового, тобто фундаментального рівня. Адже, якщо навіть на самому нульовому рівні немає згоди, то листування безглузде» [50].

Спираючись на наведені раніше визначення, з'ясовано, що дипломатія є провідником зовнішньої політики держави, а в деяких контекстах є її синонімом. Виходячи з цього, можна припустити, що концепт «політика» служить ніби базою дипломатичних відносин, які полягають у веденні переговорів щодо досягнення згоди. Таким чином, концепт інституту дипломатії можна представити у вигляді терезів, в основі яких розміщується політика держави, підвісний механізм представляють переговори, а на чашах терезів розташовані «згода» та «незгода».

Але постає питання – чи не є дипломатичний дискурс якимось варіантом чи підвидом політичного дискурсу. Публічна форма дипломатичного дискурсу багато в чому збігається за своїми характеристиками з політичним дискурсом. Але з іншого боку, існує низка факторів, які не дозволяють ототожнювати дипломатичну та політичну комунікацію. Їхня відмінність полягає, перш за все, у специфіці соціального інституту та його представників. У дипломатичному дискурсі до цього інституту належить дуже обмежене коло людей. Насамперед, це спеціально підготовлені співробітники, члени дипломатичного корпусу. Лише вищі урядовці, які мають владу та найбільш повну інформацію, мають можливість здійснювати і політичні, і дипломатичні дії одночасно.

Для більш точного опису того чи іншого типу дискурсу дослідники залучають поняття компонентної структури дискурсу, яка є нічим іншим, як

набором його базових системотворчих ознак, які є необхідною умовою виникнення та існування дискурсу. Моделюючи інституціональний дискурс, виділяють низку конститутивних ознак [56, с. 85–90].

1. Специфічна мета спілкування. Кожен соціальний інститут характеризується наявністю мети своєї діяльності та конкретними функціями, що забезпечують досягнення цієї мети. Головною метою всіх соціальних інститутів у суспільстві є збереження та підтримання стабільності соціальної системи, а також врегулювання певних відносин. Досягнення головної мети забезпечується специфічними функціями різних соціальних інститутів підтримки стійкого функціонування суспільства. Інститут робить існування суспільства доцільним, забезпечуючи зв'язок між індивідуальним та загальним для кожного з його членів.

Цілі дипломатичного дискурсу зумовлені концепцією зовнішньої політики держави та нормами міжнародного права.

Аналіз міжнародних документів, що розкривають цілі діяльності міжнародних організацій (Декларація тисячоліття ООН тощо), концепцій зовнішньої політики провідних держав, а також загальних тенденцій у сучасній дипломатії дозволяють звести цілі дипломатичного дискурсу до такого:

- надійне забезпечення безпеки держави, збереження та зміцнення її суверенітету та територіальної цілісності;
- вплив на загальносвітові процеси з метою формування стабільного, справедливого та демократичного світопорядку;
- співробітництво, пошук згоди та спільних інтересів із зарубіжними країнами та міждержавними об'єднаннями, виходячи з національних пріоритетів держави;
- всебічний захист прав та інтересів громадян за кордоном;
- сприяння позитивному сприйняттю держави у світі [51].

2. Специфічні тактики та стратегії. Перелічені цілі дипломатичного дискурсу визначають особливості комплексу мовних дій, які включають планування процесу мовної комунікації залежно від конкретних умов

спілкування та особистості комунікантів. Подібні мовні дії є набором тактик і стратегій, які контролюють оптимальне рішення комунікаційних завдань.

При визначенні стратегій необхідно враховувати як його комунікативні цілі, так і набір тактик, які використовуються в реалізації. У дипломатичному дискурсі виділяють такі *стратегії*: інформаційно-інтерпретаційна; аргументаційна; стратегія нападу; стратегія самозахисту; стратегія утримання уваги та влади.

Ці стратегії характеризуються низкою мовних засобів у певних *тактиках*: тактика визнання існування проблеми; тактика акцентування позитивної інформації; тактика роз'яснення, коментування; тактика вказівки на шлях вирішення проблеми; тактика контрастивного аналізу, обґрунтованих оцінок та ін. специфічні цінності [25, с. 53–58].

Серед цінностей дискурсу можна виділити вищі цінності (людство, людина), матеріальні цінності, цінності соціального життя (нація, держава), цінності духовного життя та культури (ідеї, норми, ідеали), політичні цінності.

Особливість цінностей дипломатичного дискурсу полягає, з одного боку, в їх кодифікації нормами міжнародного права, з іншого боку, в особливій ролі традиції та протоколу. Цінності дипломатичного дискурсу закріплені у міжнародних правових актах, зокрема у Статуті ООН. З визначення поняття дипломатія (детальність, спрямована на зміцнення та розвиток міжнародних відносин) та цілей дипломатичного дискурсу (формування стабільного, справедливого та демократичного світопорядку) можна зробити висновок про можливість віднесення до цінностей дипломатичного дискурсу сталого розвитку держави.

Багатовікові традиції дипломатії, своєрідний неписаний кодекс дипломатів дозволяють віднести до цінностей дипломатичного дискурсу чесність, лояльність, некатегоричність, тактовність, коректність, стриманість. Зазначимо, що чесність у дипломатії означає, що дипломат має говорити лише правду, але не всю правду; у зв'язку з цим можна говорити про нещирий дискурс. Лояльність у дипломатії означає відстоювання не своїх особистих поглядів, а інтересів свого

уряду, що повністю відповідає інституціональному характеру дипломатичного дискурсу у світі [51].

3. Специфічний хронотоп. Під хронотопом дискурсу прийнято розуміти прототипове місце спілкування. Взаємодія учасників інституціонального дипломатичного дискурсу здійснюється як у суто формальній, так і неформальній обстановці: місцем проведення дипломатичних зустрічей і переговорів може бути і кабінет глави уряду, і ресторан. З поширенням сучасних технічних засобів спілкування та взаємодія можуть здійснюватися і в інтерактивному режимі: через мережу Інтернет, у режимі інтернет-конференції, через телекомунікаційні засоби зв'язку в режимі реального часу тощо [51].

Очевидно, що через специфіку професійної діяльності учасників інституціонального дипломатичного дискурсу однозначно визначити його хронотоп стає неможливо.

4. Учасники спілкування. Ядром інституціонального дискурсу є спілкування базової пари учасників комунікації: адресант повідомлення – що породжує та відправляє усне/письмове повідомлення, адресат повідомлення – слухає/читає та декодує повідомлення.

У дипломатичному дискурсі у ролі адресанта виступає представник інституту дипломатії (професійні дипломати – посадові особи зовнішньополітичного відомства), чи представники політичних кіл держави (глави держав і урядів, спеціальних органів), залучені у процес реалізації зовнішньої політики держави, захисту її прав та інтересів там.

Адресатом дипломатичного дискурсу є представник того ж інституту дипломатії або іншого інституту (наприклад, при контакті дипломатів з бізнесменами, ЗМІ, науково-технічною інтелігенцією, діячами вищої школи, культури та мистецтва, адресатом є представники відповідних інститутів) або представник товариства загалом стосовно представників інституту (прикладом може бути робота консульської служби, покликана захищати за кордоном права та інтереси громадян своєї держави, сприяти розвитку дружніх відносин рідної країни з країною перебування).

Дипломат у міжнародному праві – посадова особа відомства закордонних справ, уповноважена здійснювати офіційні відносини з іноземними державами та така, яка володіє необхідною для цього спеціальною підготовкою.

До особливостей дипломатичного дискурсу можна віднести і те, що адресатом дипломатичного дискурсу може виступати як окремих індивід, так і група індивідів (груповий адресат). Клієнтом дипломатичного дискурсу може виступати, як зазначалося вище, представник товариства чи представник інституту; в останньому випадку має місце так звана «інституціональна нерівність», тобто відмінності не стільки у статусі учасників дискурсу, як у принципах функціонування інститутів, що вони представляють [54].

5. Специфічні характеристики текстів. Жанр переговорів є одним із ключових у досягненні специфічних цілей, які стоять перед дипломатичним дискурсом. Дослідники дипломатії виділяють два основні етапи розвитку взаємодії у дипломатичному дискурсі: дотекстовий етап – переговори, зустрічі, обговорення тощо, та текстовий – фіксація результатів переговорів на паперовому чи іншому носії, прийняття документа як офіційного.

Таким чином, у дипломатичному дискурсі склалася розвинена система письмових жанрів, які представляють особливі прецедентні тексти дипломатичного дискурсу: декларації, заяви, ноти, меморандуми, пам'ятні записки, комюніке та ін. Такі тексти є однією з форм дипломатичної діяльності держави щодо здійснення цілей та завдань її зовнішньої політики.

Вивчаючи існуючі типології текстів, наведемо класифікацію дипломатичних документів, де важливим є чинник учасників дипломатичного дискурсу:

1. *Внутрішньовідомчі документи.* Адресант та адресат – представники одного відомства. Наприклад, службові записки Міністерства закордонних справ.

2. *Міжвідомчі документи.* Адресант та адресат – представники різних відомств інституту дипломатії у межах однієї держави. Наприклад, звіти представництва країни за кордоном для Міністерства закордонних справ країни.

3. *Міждержавні документи.* Адресант та адресат – представники різних держав. Це, мабуть, найбільша категорія дипломатичних документів, куди входять різні міжнародні угоди, конвенції, конституційні акти тощо.

Спілкування між державами у письмовій формі здійснюється від імені глави держави, представництва, відомства закордонних справ, різних державних та громадських установ та організацій або їх глав, дипломатичних представництв та окремих дипломатів. У дипломатичному листуванні викладаються питання міжнародного життя та зовнішньої політики, двосторонніх та багатосторонніх міждержавних відносин. Підготовка згаданих документів один із важливих розділів дипломатичної діяльності держави [12].

Від інших службових листів та документів дипломатичне листування відрізняє дотримання традицій міжнародного спілкування, відповідність протокольним вимогам, а також особливим нормам, закріпленим у юридичних документах міжнародного права, що надає цьому типу документа інституціональний характер. Кожен із виділених жанрів може бути представлений як у вигляді самостійного документа, так і як додаток до іншого документа. Форму документа, що представляє той чи інший жанр, визначають насамперед його завдання.

Отже, дипломатичний дискурс як інтерактивна діяльність є статусно-орієнтованим або інституціональним дискурсом, оскільки його учасниками виступають представники інституту дипломатії: глави держав та урядів, міністри закордонних справ, відомства закордонних справ, дипломатичні представництва, делегації на міжнародних конференціях. Дипломатія – засіб здійснення зовнішньої політики держави, що є сукупністю невійськових практичних заходів, прийомів та методів. Дипломатична служба є чітко структурованим інституціональним утворенням, має внутрішньодержавні та закордонні органи зовнішніх відносин. Цілі та завдання дипломатії – проведення зовнішньої політики держави, захист прав та інтересів держави, її установ та громадян за кордоном.

Концепт «політика» слугує основою дипломатичних відносин, які полягають у веденні переговорів для досягнення згоди. Концепт інституту дипломатії можна подати у вигляді терезів, в основі яких розміщується політика держави, під підвісним механізмом представляють переговори, а на чаші терезів розташовуються «згода» та «незгода» [59, с. 239–249].

Крім специфічних учасників та цілей дипломатичного дискурсу, серед інших його конститутивних ознак відзначають специфічні стратегії та тактики, цінності, хронотоп та специфічні характеристики текстів. Ці конститутивні ознаки дозволяють виділити дипломатичний дискурс як самостійне утворення серед інших дискурсів та визначити його точки перетину з суміжними областями, такими як політика, економіка, мас-медіа, юриспруденція та ін.

Висновки до першого розділу

Аналіз різних підходів до визначення та смислового наповнення поняття «дискурс» дозволяє зробити висновок, що фігура дискурсу, фігура тексту та фігура дійсності входять до структури комунікації. Дискурс не є замкнутим та завершеним, він відкритий для змін. Дипломатичний дискурс є екстравертивною фігурою дипломатичної комунікації, що становить відображення системи міжнародних відносин та інституту дипломатії на рівні одиниць мови.

Дипломатичний дискурс є інституціональним та сформований частковою фіксацією значень навколо деяких вузлових точок (привілейованих знаків), що визначаються специфікою інституту дипломатії.

Визначення вузлових точок та основних елементів дискурсу становить основу комплексного аналізу дискурсу з урахуванням співвідношення понять «текст», «дискурс», «комунікація». Дослідження стилістичних, лексико-семантичних, синтаксичних, прагматичних особливостей тексту визначає маркери дискурсу лише на рівні мовних одиниць; до дискурсивних характеристик тексту відносять авторство та адресність, співвідношення досліджуваних текстів у межах наративу.

Конститутивні ознаки дискурсу визначаються його цілями, цінностями та антицінностями, включають хронотоп, тематику, учасників дискурсу. Дослідження комунікації у системі «текст», «дискурс», «комунікація» ґрунтується на аналізі типових властивостей, функцій та стратегій комунікації. Комунікація стратегічна, в основі комунікативних стратегій лежать процедурні правила дискурсивної поведінки адресанта та адресата. З урахуванням навмисних прорахунків, імпозицій, максимум і принципів теорій регулювання комунікативної діяльності, постулатів про кооперативний і конфронтаційний характер комунікації, положень про нещирість комунікації типологія комунікативних стратегій включає основні (семантичні) та допоміжні (прагматичні) стратегії.

РОЗДІЛ 2.

ВЕРБАЛЬНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ АНГЛОМОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ

2.1. Лексико-семантичні особливості дипломатичного тексту

З позицій стилістики дипломатичні документи низка авторів відносить до офіційно-ділового стилю, виділяючи окремий дипломатичний підстиль [34; 49]. Враховуючи першорядну роль факту в офіційно-діловому стилі, стає можливим позначити в цьому стилі тенденції до ясного, однозначного, певного, об'єктивного, узагальненого, логічно організованого викладу, чіткої системи доказу (за потреби у жанрах цього стилю).

Розвиваючи ці положення щодо дипломатичного підстилю, можна виділити такі стилістичні характеристики дипломатичного тексту:

- об'єктивність;
- узагальненість;
- інформативність;
- логічна організованість викладу;
- смислова ясність, визначеність;
- чітке дотримання дипломатичної етики.

Доцільно припустити використання в дипломатичних документах чітких, відточених формулювань, серій мовних зворотів, стандартизованих кліше, спеціальної термінології. Цей перелік ми розширимо та розглянемо далі з урахуванням виявлених базових характеристик дипломатичного тексту, звернувшись до дослідження лінгвістичних особливостей дипломатичних текстів на лексико-семантичному та синтаксичному рівні, в аспекті експліцитності та імпліцитності (на матеріалі різних дипломатичних документів).

Складання дипломатичного документа з урахуванням цілей та специфічних інституціональних характеристик ДД, правил дипломатичного

протоколу та міжнародних юридичних норм потребує специфічного відбору мовних засобів. Слововживання в дипломатичному тексті в силу описаної вище стилістичної специфіки характеризується, на наш погляд, такими особливостями:

- використання мовних кліше та штампів;
- специфічні семантичні поля головних частин мови;
- термінологічна (дипломатична) лексика;
- запозичення;
- евфемізми;
- абрєвіатури, скорочення, спеціальні символи та позначення.

Зазначимо, що досить складно встановити чіткі межі між окремими шарами лексики, оскільки відбувається її постійний перехід із одного шару до іншого.

Аналіз стійких мовних комплексів у дипломатичному тексті доцільно розпочати з визначення понять «кліше» та «штамп»; ці терміни не повністю ідентичні. «Кліше» традиційно розуміють як стереотипний вираз, що механічно відтворюється в типових комунікативних контекстах і ситуаціях. «Штамп» визначається як прийнятий зразок, який сліпо наслідують, шаблон [22, с. 6]. Однією з характерних ознак мовних стереотипів є повторюваність, яка може бути різною. Надмірна повторюваність призводить до того, що вирази починають втрачати інформативність і стають дисфункційними, зберігаючи лише загалом позитивне або негативне забарвлення. Кліше, що втратили частково або повністю інформативність, набувають нових якостей мовних засобів, що не мають семасіологічних зв'язків; саме такі дисфункційні кліше Р.К. Міньяр-Білоручев називає штампами [35, с. 80–81]. У розряд штампів може перейти будь-яке кліше, тобто будь-який стереотипний вираз, що часто повторюється. Зазначимо, що у зв'язку з розмаїттям визначень кліше і штампів межа між цими двома групами мовних формул залишається розмитою, і найчастіше неясно, до якого розряду одиниць мови слід віднести той чи інший стереотипний вираз.

З позицій завдань цього дослідження доцільно поєднати поняття кліше та штамп у дипломатичному документі в межах поняття «дискурсивна формула». Під дискурсивними формулами називають своєрідні функціонально зумовлені мовні звороти, властиві спілкуванню у відповідному соціальному інституті; комунікативні кліше, які в межах інституціонального дискурсу є своєрідними ключами до розуміння всієї системи відносин у відповідному інституті [26]. Саме цього трактування стійких мовних комплексів ми дотримуватимемося далі у цьому дослідженні.

Базовою номінацією в дипломатичному тексті виступають клішовані терміни або номенклатурні найменування в галузі міжнародного права, діловодства, економіки та фінансів тощо. Зазвичай, ці номінації є розгорнутими атрибутивно-іменними словосполученнями. Так, наприклад в прес-релізі Північноатлантичної ради трапляється кліше «*demonstrate a pattern of*»: «*Russia's actions demonstrate a pattern of irresponsible behaviour and, endanger the security, economic, scientific, and commercial interests of all nations and actors seeking to explore and use outer space for peaceful purposes*» [84].

Те, що вираз «*demonstrate a pattern of*» відноситься до мовного кліше, доводить його велика частотність використання з іншими елементами:

– *demonstrate a pattern of unconstitutional employment discrimination by the states;*

– *demonstrate a pattern of using problematic language to describe women;*

– *demonstrate a pattern of unconstitutional conduct by the states* тощо.

«*We call upon all nations, including Russia, to join the international efforts to develop norms, rules and principles of responsible behaviour in order to reduce space threats, and to refrain from conducting dangerous and irresponsible destructive tests like those carried out by the Russian Federation*» [84].

Стандартизація мовних засобів, які застосовуються в дипломатичному документі, передбачає клішованість основної логічної тези, що вводиться за допомогою таких мовних одиниць:

– дієприслівників, які виражають мету складання та підписання того чи іншого дипломатичного документа: *reaffirming* – підтверджуючи, *noting* – відзначаючи, *endorsing* – схвалюючи тощо, або дієслів з тим самим значенням, наприклад:

«*Noting with appreciation the progress achieved in these fields by the International Maritime Organization and the International Labour Organization;*

Noting also the contribution of the European Union towards meeting the above mentioned objectives» [86].

– прямо інформативних прикметників: *important* – важливий, *main* – основний, *crucial* – ключовий, вирішальний та інших, наприклад:

«*But as Secretary General has already mentioned then, which is very important, this is an alliance that was set for defence. So we think that this role will remain crucial*» [84].

– словесних комплексів: *principles of international cooperation* – принципи міжнародного співробітництва, *joint/shared responsibility* – спільна відповідальність, *territorial integrity, unity i political independence* – територіальна цілісність, єдність і політична незалежність тощо, наприклад:

«*And the main reason for that is, of course, Russia's behaviour: illegally annexing Crimea, violating the territorial integrity of an independent state in Europe*» [84].

У дипломатичному тексті дискурсивні формули можуть виступати як фразеоматичні чи рекурентні поєднання. Фразеоматичні поєднання, кодифіковані мовні одиниці, що фіксуються лексикографічними джерелами, характеризуються поліфункціональністю і як готові одиниці можуть функціонувати у різних типах текстів, наприклад: *to come to an agreement, to pay a visit, to make an attempt* тощо, наприклад: «*As you know, it is our tradition that the first visit is paid to Prague, our closest neighbour*» [84].

Дискурсивні формули можуть використовуватися без змін, тобто, у їхній прескриптивній формі, чи можуть піддаватися певним модифікаціям під впливом прагматичної установки тексту. У фразеоматичних комплексах різних

структурних типів нормативне розширення, зазвичай, зводиться до включення прикметника, що уточнює іменний компонент і акцентує його актуалізацію в контексті. Так, наприклад існує декілька варіацій виразу «обмін поглядами» (*exchanged views on; exchange of views on; views were exchanged; there was an exchange of views*):

«*We **exchanged views on** how to preserve the gains and ensure Afghanistan never again becomes a safe haven for terrorists*» [84].

«*The Chiefs of Defence began the day with an **exchange of views on** NATO's operations, missions and activities – our missions in Afghanistan, Iraq and Kosovo, our multinational battlegroups in the east of the Alliance, our Air Policing, and our maritime deployments*» [84].

Рекурентні поєднання є кодифікованими одиницями, але, будучи властивими текстам всіх типів, виявляють відому стійкість у певному функціональному стилі чи типі тексту. Для дипломатичних документів рекурентними можна вважати специфічні найменування дипломатичних документів (вербальні ноти, меморандуми про взаєморозуміння тощо); стійкі конструкції різних структурних типів (залежно від типу ядра у словосполученні):

– **номінативні** (*The Maritime Authorities of; the States Parties to this Convention (Treaty, etc.); the Signatories to this Convention (Treaty, etc.); the High Contracting Parties*), наприклад:

«*The **Maritime Authorities of** Belgium, Bulgaria, Canada, Croatia, Cyprus, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany (Federal Republic of), Greece, Iceland, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, Malta, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Romania, Russian Federation, Slovenia, Spain, Sweden, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, hereinafter referred to as 'the Authorities'*» [86];

– **вербальні**: (*contribute to peace and security; encourage cooperation between nations abide the provisions of this Convention*), наприклад:

«*Raychelle Omamo [Cabinet Secretary for Foreign Affairs Kenya]: Well, I thank you so much for inviting me to this important forum. I think it is clear as light*

*and day that climate change is a threat multiplier in the Horn of Africa. It **contributes to state fragility and to the vulnerability of our people***» [84].

– **ад’єктивні** (*international independent investigation Lebanese legal system high-powered political campaign*), наприклад:

*«Therefore, the North Atlantic Council, NATO, has strongly condemned this act of the Minsk regime. We call for an immediate **international independent investigation***» [84];

– **адвербіальні** (*mutually advantageous relations legally valid document*), наприклад:

*«Inspections will be carried out by **properly** qualified and trained persons authorized for that purpose by the Authority concerned and acting under its responsibility, having regard in particular to Annex 6.»* [86].

Частотним для ДД є вживання форм множини іменників, для яких раніше нормою вважалася лише форма однини (*singularia tantum*). Поява форм множини у абстрактних іменників у ряді випадків оцінюється як порушення норми. Однак у межах ДД такі іменники у формі множини можна розглядати як терміни, поряд з іншими, які широко використовуються в дипломатичних текстах:

*«Russia’s actions are only one of the **challenges** we are facing. We also see cohesive behaviour by China. And we see sophisticated cyber-attacks, persistent terrorist threats, the proliferation of nuclear weapons, and the security implications of climate change. These **challenges** are very different»* [84].

Окремі категорії дискурсивних формул ДД складають початкові словосполучення в проектах резолюцій, стандартні формулювання з процедурних питань, підписи, звернення та титули. Останні, на наш погляд, є індикаторами напряму дискурсу, що виконують стабілізуючу функцію в процесі комунікації [66, с. 64] та підкреслюють інституціональний характер ДД, наприклад:

*«NATO **Secretary General** Jens Stoltenberg is visiting Lithuania and Latvia on Sunday (28 November 2021) together with **the President of the European Commission** Ursula von der Leyen, to demonstrate solidarity with NATO Allies and EU member*

states in the Baltic region, and to further strengthen the cooperation between NATO and the EU» [84].

До дискурсивних формул у дипломатичному тексті можна віднести також вирази з компонентом образності (стерті метафори):

- *quiet diplomacy* – «тиха дипломатія»;
- *cheque book diplomacy* – «дипломатія чекової книжки»;
- *ostrich (ostrich-like) policy* – «страусина політика» – політика уникнення розв'язання нагальних проблем, наприклад:

розв'язання нагальних проблем, наприклад:

«Following the entry into force of the Paris Agreement, it is timely to look at trends in Russia, the world's fifth-largest GHG emitter. The Kremlin has altered its climate policy since 2013; it now recognises the threats to Russian territory posed by climate change and emphasises the need for adaptation. Yet Russia's climate mitigation lags far behind the pace of global efforts, due to the leadership's 'ostrich approach' to phasing out fossil fuels, and its denial of the anthropogenic origins of climate change» [89].

Зазначимо, що подібні дискурсивні формули в тексті можна зустріти без лапок, оскільки внаслідок частого вживання вони швидко входять у норму (*bridge-building* – наведення мостів).

Змістовну основу дискурсивних формул ДД складають, на наш погляд, лексико-семантичні групи частин мови, що утворюють специфічні семантичні поля в дипломатичному документі.

Насамперед розглянемо групи лексико-семантичних одиниць, відповідних вузловим точкам ДД, та ті, які відбивають його цінності. Розвиваючи схему аналізу цінностей, запропоновану А.П. Чудіновим [63], з позицій завдань цього дослідження є можливим використання методики виявлення системи цінностей за такими лексико-семантичними критеріями:

- 1) висока частотність у текстах слів, що позначають відповідні вузлові точки та цінності;
- 2) представлення вузлових точок та цінностей як об'єкт взаємодії;

3) конкретизація та тлумачення уявлень про цінності та вузлові точки дискурсу.

Використання цієї методики дозволяє емпірично підтвердити описані вище вузлові точки (*war, peace, cooperation*) та цінності ДД (суверенна рівність; сумлінне виконання прийнятих зобов'язань; розрішення міжнародних суперечок мирними засобами; співробітництво; невтручання у внутрішні справи суб'єкта; динаміка, сталий розвиток; чесність; лояльність; некатегоричність; тактовність; коректність; стриманість). Розглянемо можливі прояви перерахованих цінностей у дипломатичному тексті.

Лексико-семантичні одиниці, що відповідають вузловим точкам ДД, виражені в дипломатичних текстах у такий спосіб:

- війна (*war*) – 7%;
- мир (*peace*) – 15%;
- співпраця (*cooperation*) – 29%.

Дані отримані шляхом суцільної вибірки та підрахунку експліцитно виражених одиниць, відповідних аналізованим вузловим точкам ДД. Розрахунки проведено на основі текстів англійською мовою (100 текстових документів, які відносяться до дипломатичного дискурсу).

Аналогічно здійснений аналіз лексико-семантичних одиниць, які виражають у дипломатичних текстах базові цінності ДД (через синонімічність лексико-семантичних одиниць, які характеризують цінності ДД, є доцільним об'єднати їх у групи):

- некатегоричність, тактовність, коректність, стриманість – 2%;
- суверенна рівність, невтручання у внутрішні справи суб'єкта – 8%;
- чесність, сумлінність, лояльність – 9%;
- динаміка, сталий розвиток – 30%.

Результати отриманих статистичних даних наведені в Додатку А.

Вузлова точка «війна», традиційно визнана однією з опорних у дипломатичній комунікативній взаємодії, виявляється найменш вираженою в сучасному ДД, значно поступаючись концепту «Співпраця».

Пріоритетна цінність ДД може бути зведена до формулювання «динаміка, сталий розвиток», що відповідає розглянутим вище специфічним інституціональним характеристикам ДД (прагнення до співпраці, інтеграція, багатосторонній, багатовекторний характер взаємодії). Кількісний розподіл цінностей, що визначаються формулюваннями «суверенна рівність, невтручання у внутрішні справи суб'єкта» та «чесність, сумлінність, лояльність», повністю відбиває принципи взаємодії суб'єктів ДД.

Некатегоричність, тактовність, коректність та стриманість як цінності ДД за статистичного підрахунку експліцитно виражених лексико-семантичних одиниць представлені незначно, що на наш погляд, не применшує їхньої вагомості в системі цінностей ДД, але свідчить про те, що ці цінності виражаються в ДД переважно імпліцитно, і підтверджує наше припущення про нещирість ДД.

Цінності та вузлові точки ДД можуть також бути представлені як об'єкт взаємодії:

1) «співпраця»: *to enhance international **cooperation**; This should... include effective mechanisms for international **cooperation**', to strengthen international **cooperation** on global Earth observations; we will **work together** with other concerned states to realize this plan;*

2) «мир»: *to maintain international **peace** and security, to assume joint responsibility for ... **peace** and stability; to achieve and consolidate **peace**; the international effort underway to **restore calm** to the Middle East and provide a basis for progress towards a sustainable **peace**;*

3) «війна»: *refraining from extending any assistance to the parties to a **civil war** operating on the territory of another State; prohibiting the use in **war** of ... gases and bacteriological methods of **warfare**; to resolve **conflict**, **confront** oppression;*

*underdevelopment and fragile states create fertile conditions for violent **conflict**; there has been some reduction in violent **conflict** in Africa;*

4) «динаміка, сталий розвиток»: *took a first **step** ... o enshrining a shared vision of peace, security and **development**; to take increasing leadership and responsibility for policy **development**; to enhance private sector **development** through joint programmes; enabling environment and **the development** of the financial sector; this will be a **dynamic** process based on mutual respect; to promote freedom of investment and the **dynamics** of **innovation**; address not only climate **change** but also ... economic **growth**, and **sustainable development** objectives in an integrated approach;*

5) «суверенна рівність, невтручання в внутрішні справи суб'єкта»: *we addressed the situation in Lebanon and remain committed to Lebanon's **sovereignty, independence and territorial integrity**; the States Parties shall carry out their obligations under this Convention in a manner consistent with the principles of **sovereign equality and territorial integrity** of States and that of non-intervention in **the domestic affairs of other States**; reaffirming their respect for each other's **sovereign equality and individuality**;*

6) «чесність, сумлінність, лояльність»: *looking for common ground on the basis of **honesty and compromises** and without **any forbidden tactics**; we are **committed** to continue supporting these efforts; we also commit to promoting **decent work and respect** for the fundamental **principles**; that there is a need to undertake an **unbiased** qualitative and quantitative assessment;*

7) «некатегоричність, тактовність, коректність, стриманість» (експліцитні форми вираження): ***mindful** of both the benefits and the challenges that globalization brings to our economies, and **recognizing** the growing interdependence and interconnectedness of our global economy; we underline the importance of **careful attention** to the problems of the social exclusion.*

На вузлові точки та цінності ДД у дипломатичному документі вказує також конкретизація (тлумачення) уявлень про них; так, у Декларації Тисячоліття ООН знаходимо такі приклади конкретизації вузлових точок ДД:

– «співпраця»: «*NIKOL PASHINYAN, Prime Minister of Armenia, said global challenges sometimes lead to struggles between **international solidarity** and self-interest, as illustrated by the drastic situation caused by the COVID-19 pandemic and its dire socioeconomic consequences*» [90];

– «мир» та «війна»: «***Peace, security and disarmament. We will spare no effort to free our peoples from the scourge of war, whether within or between States, which has claimed more than 5 million lives in the past decade. We will also seek to eliminate the dangers posed by weapons of mass destruction***» [90].

Семантичні поля іменників та прикметників у дипломатичному тексті визначаються, поряд із вузловими точками та цінностями ДД, характером документа (договір, резолюція, нота, заключний акт тощо) та його тематикою, наприклад:

- встановлення дипломатичних відносин/ділового співробітництва;
- вираження схвалення / несхвалення / подяки;
- підбиття підсумків зустрічі/роботи за певний період часу;
- боротьба з міжнародним тероризмом/ економічною відсталістю/ транснаціональною організованою злочинністю/ проявами націоналізму та ксенофобії;
- внесення поправок/доповнень до існуючих документів за тими чи іншими питаннями тощо.

Список можливих тем, безперечно, можна продовжити.

У дипломатичних документах можна виділити низку лексико-семантичних груп іменників: топоніми, власні імена (номенклатурні номінації), вузькотематичні терміни, дипломатичні терміни, загальноживана ділова лексика, діловодні терміни. Окрему лексико-семантичну групу складають числівники, елементи логічного зв'язку.

Топоніми охоплюють країни, які приєдналися до Договору, інші географічні об'єкти, наприклад: *Republic of Armenia, United Kingdom of Great*

Britain and Northern Ireland; Atlantic Ocean, the Urals Mountains, Novaya Zemlya, Caspian Sea тощо.

Власні імена включають імена офіційних осіб, підгрупу номенклатурних номінацій, віднесених нами також до дискурсивних формул ДД: назви міжнародних організацій та установ (*UN, Security Council, OSCE* тощо), інших організацій, установ, спілок та об'єднань, договорів, програм та інших аналогічних документів, конференцій, нарад та інших міжнародних форумів; назви титулів коронованих осіб та найменування духовних звань, найменування посад та дипломатичних рангів, наприклад:

«United Nations Millennium Declaration

Values and Principles

We, Heads of State and Government, have gathered at United Nations Headquarters in New York from 6 to 8 September 2000, at the dawn of a new Millennium, to reaffirm our faith in the Organization and its Charter as indispensable foundations of a more peaceful, prosperous and just world» [90].

Вузькотематичні терміни у дипломатичному тексті визначаються тематикою документа – наприклад:

- військові (*conventional armaments, disposal of armaments, battle tanks, armored combat vehicles*), зокрема абрєвіатури;
- економічні (*fiscal year*– фінансовий рік, *fiscal committee* – фінансовий комітет, *subscription (fee)* – вступний внесок та тощо);
- юридичні (*freedom of the air* – свобода повітряного простору, *freedom of assembly* – свобода зборів, *freedom of movement and travel* – свобода пересування (територією країни), *freedom of religion* – свобода віросповідання).

Окремі лексико-семантичні групи становлять:

- дипломатичні терміни (*convention, negotiation, accession, ratification, diplomatic agent, effective date*);
- загальнозживана ділова лексика (*Parties, liabilities, notification, commitment, area of application, compliance, certification*);
- діловодні терміни (*article, paragraph, subparagraph, provision, chart*),

– організаційні компоненти тексту (*Article 10, Article IX, sub-paragraph (2), subparagraph (B)*).

Елементом дипломатичного нарративу виступають посилання на наявні міжнародні документи та інші джерела, посилання на проведені міжнародні зустрічі (*Mandate for Negotiation on Conventional Armed Forces in Europe of 10 January 1989; Final Act of the Conference of the State Parties to the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, 17-19 November 1999*).

Окрему лексико-семантичну групу у дипломатичному документі становлять числівники, що передають прецизійну інформацію в тексті – римські та арабські цифри, словесна форма (*40 battle tanks, 60 armoured combat vehicles, 20 pieces of artillery; Article IX, Section XII; forty-six months after entry into force; five-year intervals*).

Описані лексико-семантичні групи іменників є найбільш частотними; наведений список, безумовно, не є вичерпним. Проаналізовані дипломатичні тексти гомогенні або гетерогенні за своєю структурою залежно від типу, тематики, обсягу та ін. Загалом наведені лексико-семантичні групи та утворювані ними семантичні поля іменників характерні для більшості дипломатичних текстів (за можливим винятком групи вузькотематичних термінів).

Прикметники у дипломатичному документі можна структурувати як тематично, так і за їх основним граматичним критерієм – приналежністю до класу якісних чи відносних прикметників. Відносні прикметники становлять близько 14% всіх проаналізованих у дипломатичному тексті прикметників; до них ми відносимо:

– прикметники суспільно-політичної тематики, у тому числі відповідні вузловим точкам та цінностям ДД (*unilateral, bilateral, organizational, peaceful, secure, civil, lawful*);

– прикметники зі значенням тієї чи іншої національності або географічної приналежності (*English, Russian, Lebanese, Georgian, European*);

– прикметники зі значенням фізичної характеристики об'єкта (*Nuclear, chemical, atomic*).

Якісні прикметники (близько 86%) представлені достатньо різномірною групою прикметників з позитивною, негативною, нейтральною конотацією (*active, dynamic, independent, great, hard*).

Лексико-семантичні групи дієслів у дипломатичному документі можна виділити, дотримуючись різних принципів класифікації. Загалом основні класи дієслів можна звести до наступним лексико-семантичним групам [19]:

– дієслова мовленнєвого спілкування (інтелектуальна діяльність, емоційне ставлення та емоційний стан, дозвіл, згода тощо);

– дієслова мовного звернення (привернення уваги, прохання, поклик та тощо);

– дієслова мовленнєвого впливу (емоційне ставлення, спотворення істини, похвала, засудження, закид, осуд, прохання, спонукання до дії, вимога, порада, отримання результату, емоційна оцінка тощо);

– дієслова мовленнєвого повідомлення (вираз думок, доведення до відомості, спотворення істини, пояснення, вказівка, бездоганний виклад, поширення, повторення, нагадування, передача знань, клятва, натяк, незгода, визнання, осуд, підтвердження тощо)

– дієслова характеризованої мовної діяльності (передача звуків, слів, норма вимови, поділ на склади тощо – нехарактерно для дипломатичного документа).

У ході аналізу відбиралися особисті та неособисті (дієприкметник I, II; інфінітив, герундій) форми дієслів, які виступають як присудок, складного доповнення або визначення, що входять до складу інфінітивних конструкцій тощо. Використовуючи принципи наведеної вище типології, представимо співвідношення лексико-семантичних груп дієслів у дипломатичному тексті (див. Додаток Б).

Наведемо коротку характеристику кожної з груп дієслів відповідних «ядерних» лексико-семантичних підгруп дипломатичного тексту:

1. Група дієслів мовленнєвого впливу:

– дієслова зі значенням «співпрацювати», «працювати спільно», відповідні пріоритетній вузловій точці ДД («співпраця»): *to accede, to cooperate, to coordinate, to meet, to negotiate, to organize, to participate*, наприклад: «...*The fact that we are **meeting** in Turkey, which only recently suffered terrible earthquakes...*» [85];

– дієслова зі значенням «підтримувати», «схвалювати», «погоджуватися», що відповідають пріоритетній вузловій точці ДД («співпраця»): *to accept, to acknowledge, to appreciate, to confirm, to commend, to encourage, to provide, to respect, to support, to welcome* тощо, наприклад: «...*We **welcome** and **accept** the offer of Romania to exercise the function of Chairman-in-Office in 2001...*» [85];

– дієслова зі значенням «забезпечувати», відповідні пріоритетні цінності ДД («динаміка, сталий розвиток»): *to ensure, to facilitate, to implement* тощо, наприклад: «...*Notwithstanding any termination of this Protocol, it shall apply to any Implementing Agreement which the Parties... **agree to continue**...*» [85];

– дієслова зі значенням «робити», «виконувати», «влаштувати», відповідні пріоритетні цінності ДД («динаміка, стійкий розвиток»): *create, to carry out, to do, to establish, to make, to play a role, to undertake* тощо, наприклад: «...*The OSCE **plays a leading role** in promoting and protecting human rights, and establishing respect for the rule of law...*» [85];

– дієслова зі значенням «прискорювати», «поліпшувати», «підсилювати», відповідні пріоритетні цінності ДД («динаміка, стійкий розвиток»): *to accelerate, to dynamize, to enhance, to improve, to increase, to intensify, to promote* тощо, наприклад: «...*We pledge our commitment to **intensify** efforts to prevent conflicts in the OSCE area...*» [85];

– дієслова модального значення: *to be able to, can, may, might, must, need, shall, should, will* тощо, наприклад: «...*The Preamble of the Treaty **shall** be deleted and replaced by...*» [85];

– дієслова зі значенням «робити висновок», «укладати»: *to conclude, to result, to solve* тощо, наприклад: «... *This meeting **resulted** in better international coordination in addressing these problems.*» [85];

– дієслова зі значенням «починати», «ініціювати»: *to initiate, to launch, to start* тощо, наприклад: «*In light of continuing rapid change, we deem it important **to start** discussion on a model of common and comprehensive security.*» [85];

– дієслова зі значенням «призначати», «наділяти повноваженнями», відповідні пріоритетній вузловій точці ДД («співпраця»): *to appoint, to authorize, to enable, to entitle* тощо, наприклад: «*...These steps will **enable** the OSCE to strengthen our cooperation Armenia and Azerbaijan.*» [85];

– дієслова зі значенням «одержувати» (0,4%), відповідні пріоритетній цінності ДД («динаміка, сталий розвиток»): *to gain, to obtain, to receive* тощо, наприклад: «*...We **received** the report of the Co-Chairmen of the OSCE Minsk Group on the evolving situation.*» [85];

– дієслова волевиявлення, що відповідають пріоритетній цінності ДД («динаміка, сталий розвиток»): *to desire, to intend* тощо, наприклад: «*...We therefore **intend** to enhance our dialogue and joint activities with them.*» [85].

2. Дієслова мовленнєвого спілкування:

– дієслова мислення: *to believe, to consider, to decide* тощо, наприклад: «*...The participating States **consider** ... that it may be desirable to convene at the appropriate time international conferences.*» [85];

– дієслова емоційного відношення: *to emphasize, to express, to stress, to underline, to suffer* тощо, наприклад: «*...The participating States **emphasize** that the full respect for all CSCE principles embodied in the Helsinki Final Act.*» [85];

– дієслова зі значенням «визначати»: *to designate, to define, to determine, to identify, to formulate* тощо, наприклад: «*...We **reiterate** our strong condemnation as formulated in the Budapest and Lisbon Summit Documents, of the «ethnic cleansing».*» [85].

3. *Дієслова мовленнєвого повідомлення*, які відповідають пріоритетній вузловій точці («співпраця») та пріоритетній цінності («динаміка, сталий розвиток») ДД: *to convince, to reaffirm, to reconfirm, to reiterate* тощо, наприклад: «*The Security Council, ...Reiterates its call on the Lebanese government to bring to justice the perpetrators... of the... terrorist bombing...*» [85].

4. *Дієслова мовленнєвого звернення*, які відповідають пріоритетній вузловій точці ДД («співпраця»): *to address, to appeal, to call, to urge* тощо, наприклад: «*...They urge appropriate governments and international organizations to provide political support...*» [85].

Видається можливим виділити в дипломатичному тексті низку інших, менш численних і менш частотних класів, не включених нами до основної класифікації лексико-семантичної групи дієслів: дієслова фізичного сприйняття (*see, witness*), дієслова приналежності (*to belong, to include, to have*) тощо. Можливе виділення підгрупи дієслів, що характеризують репліку щодо мети висловлювання (обмеження мети мови): *to ask, to answer, to tell*; підгрупи дієслів, які позначають той чи інший мовленнєвий жанр: *to ask, to pledge, to condemn, to congratulate* тощо.

Зазначимо, що частотність і тематика дієслів можуть змінюватися залежно від характеру дипломатичного документа. Наприклад, декларація має скоріше рекомендаційний характер і, як правило, відрізняється лексичною різноманітністю дієслів, в основному дієслів мовленнєвого повідомлення та мовного впливу. У міжнародному договорі або в угоді основу предикації становлять дієслова модального значення та інші дієслова групи мовного впливу, в офіційному листі – дієслова мовного мовленнєвого поведження та дієслова мовного спілкування тощо.

Стислість викладу матеріалу та чіткість формулювань, віднесені нами до стилістичних особливостей ДД, що досягаються в дипломатичному тексті багато в чому за рахунок значної насиченості тексту спеціальними термінами, частково описаними нами вище в межах лексико-семантичних груп іменників у дипломатичному документі. Термін характеризується співвіднесеністю з точно

визначеним поняттям, прагненням до однозначності; термінологічне значення слова, зазвичай, не змінюється, але виявляється в контексті. Термін має бути коротким і точним.

Дипломатичну термінологію становлять:

1. Значна кількість загальноживаних слів, які крім своїх основних значень набувають значення, специфічні для дипломатії – у цьому випадку значення терміна є одним із значень слова. Наприклад, загальноживане слово *engineer* має такі значення: загальноживане «інженер, конструктор» та дипломатично-контекстуальне «підбурювач, інтриган, змовник»; слово *division* окрім звичних значень «поділ, розподіл», «дивізія» має значення «розбіжність у думках, розбіжності», «поділ голосів під час голосування», «округ».

2. Терміни, що використовуються в декількох областях писемного мовлення, наприклад:

– *outstanding* – 1) видатний; 2) залишається невирішеним, спірний; 3) невиконаний; 4) несплачений; 5) випущений в обіг (про цінні папери); 6) непроданий, нереалізований;

– *negotiable* – 1) може бути предметом переговорів, взаємних поступок; 2) екон. вільно звертається, оборотний;

– *assault* – 1) атака, напад; 2) різкі виступи, різкі нападки (проти когось/чого-небудь); юр. словесна образа та небезпека дією.

3. Спеціальні терміни, властиві лише дипломатії та міжнародним відносинам: *dispatch-bearer* – дипломатичний кур'єр, *pourparler* – неофіційні попередні переговори, *doyen* – дуайєн, старшина дипломатичного корпусу тощо.

Зазначимо, що за відомої контекстуальності характерною рисою терміна є його чіткий зв'язок з певним поняттям, явищем або процесом, точність та прагнення до однозначності, що сприяє його відносній незалежності від контексту.

Окрему лексико-семантичну групу у дипломатичних документах складають запозичення. Низка дипломатичних термінів з'явилася в англійській мові з латини, французької, німецької та інших мов – ці запозичення здебільшого

асимілювалися у загальному потоці лексики (*denunciation, ratification, ascension*). У рідкісних випадках вони зберегли своє первісне написання: *agrement, demarche, hors de combat, bloc, Reich, consul, addendum, memorandum*; багато з них є реаліями чи історичними лексемами (*Landtag, blitzkrieg, dirigisme* та ін):

- латина: *ad hoc, bona fide, per annum (p.a.), interim, inter alia*;
- французька мова: *charge d'affaires, covenant, force majeure, rapporteur, rapprochement*.

Некатегоричність, тактовність, коректність, стриманість дипломатичної взаємодії, що виражаються, згідно з отриманими емпіричними даними, більшою мірою імпліцитно, дозволяють говорити про евфемізацію дипломатичного тексту. На необхідність вживання евфемізмів вказують і типові властивості дипломатичної комунікації (езотеричність, толерантність), низка обмежень правового характеру використання мовних засобів вираження прямої негативної оцінки, необхідність дотримання прийнятих у суспільстві правил культурної коректності та більшою ефективністю впливу на аудиторію при імпліцитний спосіб передачі інформації. Усі наведені далі вирази – це приклади евфемізмів в ДД: *In such an event...the Government would feel bound carefully to reconsider their position... ..actions on their ... (Government's) part will be regarded as an unfriendly act... ..the Government must decline to be responsible for the consequences... ..demands a reply before six o'clock on the evening of the 25th...*

Можна припустити, що використання евфемізмів у дипломатичному тексті дозволяє зберегти атмосферу спокою, почати переговори зі сприятливих стартових позицій, кожному з суб'єктів при вирішенні питання уникнути загострення обстановки.

Езотеричність дипломатичної комунікації визначає необхідність використання в дипломатичних документах абревіатур та скорочень. Прикладами останніх можуть бути, наприклад, запозичення *etc., i.e., a.i., viz.*, прикладами перших – назви міжнародних організацій, їх підрозділів, спеціальних установ:

CCEE – Countries of Central and Eastern Europe;

CE – Council of Europe;

CMEA – Council for Mutual Economic Assistance;

ICAO – International Civil Aviation Organization;

NATO North Atlantic Treaty Organization;

OPEC – Organization of Petroleum Exporting Countries;

OSCE – Organization for Security and Cooperation in Europe;

SC – Security Council (UN);

WHO – World Health Organization.

З лінгвістичного погляду спеціальні позначення в дипломатичному тексті несуть скоріше додаткову інформацію, проте ретельне структурування матеріалу дозволяє збільшити щільність інформації та є доказом чіткої організації дипломатичного документа, езотеричності дипломатичної комунікації.

2.2. Синтаксичні особливості дипломатичного тексту

В офіційно-діловому стилі широко представлені ускладнені синтаксичні конструкції в межах простого та складного речень, використання яких зумовлене прагненням врахувати всі обставини аналізованої ситуації, з'ясувати умови, цілі, причини, наслідки тощо; при цьому необхідно звести всі елементи тексту в єдине ціле, підвести їх під узагальнене формулювання. Такі положення однаково справедливі й для дипломатичного тексту.

Параметри композиції дипломатичного тексту можна представити так:

- текст ділиться на основні змістовні частини-статті (організаційні лексичні елементи, зазначені нами вище) та преамбулу, де визначаються й обґрунтовуються ті причини, обставини, які стали підставою для того чи іншого дипломатичного документа;

- статті, зазвичай, поділяються на частини, виділені за допомогою рубрикації тексту (арабськими чи римськими цифрами, за допомогою абзацного відступу); кожна значна частина тексту має підзаголовок.

Для дипломатичного тексту характерні такі синтаксичні конструкції:

1) однорідні члени речення та конструкції з відносинами перерахування (умов договору, ухвал, категорій осіб, видів діяльності тощо), наприклад: «...*This Agreement is supplemented by a Protocol containing provisions on claims, legal proceedings and indemnification in respect of claims against Contributors and their personnel or contractors, subcontractors, consultants, suppliers or subsuppliers of equipment, goods and services at any tier...*»;

2) інфінітивні конструкції (для вираження мети дії, повідомлення додаткової інформації) наступних найбільш частотних типів:

– verb + to inf., наприклад: «*The Security Council...decides, consisting with the above mentioned letter from Charge d'affaires a.i. of Lebanon, to establish an international independent investigation Commission*»;

– verb + object + to inf.: наприклад: «*The Security Council requests the Secretary-General to consult urgently with the Lebanese Government...*»;

– verb + adjective + to inf., наприклад: «...*an international independent investigation... would be necessary to elucidate all aspects of this heinous crime...*» [84];

– participle I + to inf., наприклад: «...*the Parties,...desiring to facilitate practical cooperation to enhance the safety of spent fuel and radioactive waste management...*» [84] (у цьому прикладі спостерігаємо також своєрідне «нанизування» інфінітивних конструкцій);

– participle II + to inf., наприклад: «...*the States Parties determined to sustain the key role of the Treaty as the cornerstone of European society...have agreed as follows...*»;

3) конструкції з ключовими словами, що несуть основне смислове навантаження фрагмента тексту та є відповідальними за його структурну організацію, наприклад: «*The Republic of Armenia, the Republic of Azerbaijan,... hereinafter referred to as the States Parties,... ... Noting the fulfillment of the objective of the original Treaty..., Have agreed as follows* »;

4) активні та пасивні конструкції, наприклад: «...*The process of total disarming and certification, or certification alone, shall be deemed completed when*

*the certification procedures set forth in this Section **have been completed** regardless of whether any State Party **exercises** the certification inspection rights..., provided that...no State Party has **notified** all other States Parties that it considers that **there is an ambiguity** relating to the certification and reclassification process. In the event of such an ambiguity **being raised**, such reclassification **shall not be deemed complete until the matter relating to the ambiguity is resolved**»* Співвідношення активних і пасивних конструкцій в одному тексті багато в чому визначається типом дипломатичного документа; так, у міжнародних договорах пасивних конструкцій трохи більше, ніж, наприклад, у деклараціях;

5) рамкові конструкції з таким синтаксичним розгортанням, наприклад: «*..Each State Party shall provide annually to all other States Parties, **coincident with the annual exchange of information provided pursuant to Section VII, paragraph 1, subparagraph (B), of this Protocol, information about the locations...***»;

б) «ланцюжки» прийменників, які логічно оформлюють речення, наприклад: «*...All battle tanks, armoured combat vehicles...shall be subject to the numerical limitations...with the exception of those which...: ...(G) Are **in transit through the area of application from a location outside the area of application to a final destination outside the area of application, and are in the area of application for no longer than a total of seven days...*** «;

7) стандартизовані конструкції з прийменниками типу *for the purpose of* – з метою..., *in case of* – у разі, *in accordance with* – відповідно з, *on the authority of* – на підставі, *in the light of* – у світлі тощо, наприклад: «*...Affirming their commitment to continue the conventional arms control process...for European stability and security **in the light of political development in Europe...** Each State Party shall carry out the obligations set forth in this Treaty **in accordance with its provisions, including...***»

Наведений нами список синтаксичних конструкцій не є вичерпним і представляє найбільш широко використовувані синтаксичні звороти. Синтаксичною особливістю дипломатичних документів також можна вважати

конверсію, наприклад: *a task – to task, a terrorist – terrorist (adj.), a note – to note, a request – to request* тощо

У дипломатичному підстилі активно використовується така складна за структурою синтаксична будова, як *період*, – як правило, в преамбулі дипломатичних документів. Для цього синтаксичного прийому характерні:

- чітка структура періоду: вказано упорядник тексту, формулюються мотиви складання документа, визначаються наміри членів організації та/або прийняте рішення; дано юридичні формулювання резолютивно-директивного характеру щодо складання документа;

- чіткі політичні та юридичні формулювання, урочисто-публіцистична тональність викладу, наприклад:

«The Security Council, Reiterating its calls for the strict respect of the sovereignty, territorial integrity, unity and political independence of Lebanon under the sole and exclusive authority of the Government of Lebanon, Endorsing the Secretary-General's opinion, as expressed in his letter of 24 March 2005..., Mindful of the unanimous demand of opinion, as expressed in his letter of 24 March 2005..., Mindful of the unanimous demand of the Lebanese people that those responsible be identified and held accountable.... Welcoming the Lebanese Government's approval of the decision to be taken by Security Council...,

1. Decides...»

Для дипломатичного документа характерна також редуплікація: *law and order, deleted and replaced, to protect and assist* тощо; можлива тавтологія (наприклад, *sole and exclusive authority*).

Загалом усі перераховані вище синтаксичні конструкції сприяють адекватному вираженню основної думки та намірів упорядників дипломатичного тексту, підкреслюють органічну єдність, взаємопов'язаність, взаємообумовленість цілей документа та засобів реалізації цих цілей.

Звертаючись до характеристики речень у дипломатичному тексті, зазначимо, що у дипломатичному тексті спостерігається синтаксичне розгортання у межах всього документа, відзначаються високі середні розміри

речення (переважно складного). Для дипломатичного підстилю речення містять 40-50 слів, при рубрикації – 100-200 слів та більше. Наприклад, у згаданому вище тексті Преамбули Резолюції Ради Безпеки ООН, що складається з одного речення, 840 слів, їх приблизно 2/3 – головні. Видається можливим виділити два основні типи речення:

– прості поширені двоскладові речення (особливо характерні для протоколів, міжнародних договорів та угод), наприклад: «*This Protocol supplements the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. It shall be interpreted together with the Convention*»;

– складнопідрядні речення з кількома підрядними з різними типами підрядного зв'язку, наприклад: «*In order to facilitate the return of a victim of trafficking who is without proper documentation, the State Party of which that person is a national or in which he or she had the right of permanent residence at the time of entry into the territory of the receiving State Party shall agree to issue, at the request of the receiving State Party, such travel documents or other authorization as may be necessary to enable the person to travel to and re-enter its territory*»

Відповідно до гіпотези про нещирість ДД, езотеричність дипломатичної комунікації доцільним є розглянути синтаксис дипломатичного документа з позицій експліцитності та імпліцитності, залежно від обраних суб'єктом дискурсу прямих чи непрямих методів мовної маніфестації інтенції.

Розуміючи під експліцитністю формальну вираженість елементів мови та зв'язків між ними, відзначимо, що експліцитно виражена інтенція може мати спеціальні засоби, властиві для цього жанру (пряме вираження інтенції), або виражатися засобами інших жанрів (непряма форма вираження інтенції). У тому випадку, якщо комунікативна мета виражається імпліцитно, вона не має спеціальних засобів вираження та визначається на основі змісту висловлювання, загальної ситуації мовлення, загальних фонових знань суб'єктів комунікації. Для визначення способів вираження експліцитної та імпліцитної інтенції необхідно дослідити види експліцитних та імпліцитних зв'язків.

Можна постулювати наявність таких видів експліцитних зв'язків (зв'язків із явно вираженим конектором): рекурентні, координатні, інцидентні [23, с. 59].

Рекурентні синтаксичні зв'язки можна віднести до найбільш простих зв'язків; можна говорити про повну і неповну рекуренцію. При повній рекуренції обидва елементи конектора складаються з однакових одиниць, які можуть відрізнитись словоформою (*дипломатія – дипломатії*), при неповній обидві одиниці мають ту саму кореневу морфему, але є різними словами (*дипломатія – дипломат – дипломатичний*). Координатні зв'язки передбачають використання як конектор спеціальних словосполучень чи речень, які вказують місце розташування (координати) у тексті того чи іншого об'єкта (речення, малюнка, схеми, графіка): *див. вище, див. параграф, див. статтю*. Розрізняють загальні координатні зв'язки (вказують на положення об'єкта у загальному вигляді: *див. вище/нижче, надалі*) та спеціальні координатні зв'язки (точно вказують місце в тексті; конектор, як правило, містить числівник). У дипломатичному тексті обидва типи зв'язків представлені досить широко.

Інцидентні зв'язки встановлюються за допомогою різнорідних за лексичним складом компонентів конекторів (юнктиви, проформи) [23, с. 59]. Юнктиви можуть пов'язувати слова всередині речення, частини складного речення та цілого речення (причинна залежність, тимчасові відносини, можливість тощо); різняться такі види юнкції:

- кон'юнкція (відношення адитивності подій): *and, besides, as well as*;
- диз'юнкція (вибір однієї з подій, об'єктів): *or, either.. .or*;
- контраюнкція (протиставлення двох співіснуючих подій): *but, although, on the contrary*;
- субординація (залежність одного явища від іншого): *because, whereas, when*.

Проформи (лексичні одиниці, бідні на власний зміст і одержують своє значення на основі змістовного компонента) представляють один із компонентів синтаксичної конструкції при автономному змісті іншого компонента. Проформа (уживана анафорично або катафорично) може співвідноситися з

окремою одиницею, реченням, групою речень, наприклад: «*The new **proposal**,... has been considered as an improvement on past practice though still judged insufficient by some Partners. **It should be evaluated over the next year***». У наведеному фрагменті проформою виражається окрема лексична одиниця. В імпліцитних синтаксичних зв'язках, що виступають як засіб стиснення тексту, відсутні яскраво виражені конектори. Видається можливим виділити граматичну (еліпсис, тобто пропуск компонентів в одному або кількох реченнях) та семантичну імпліцитність (відсутність у тексті речень, що експліцитно містять необхідну інформацію).

Еліптичні та семантичні імпліцитні зв'язки в дипломатичному тексті виявляються, проте, частіше у виступах офіційних осіб, інтерв'ю в межах зовнішньополітичної діяльності, ніж у міждержавних документах. Семантичні імпліцитні зв'язки підтверджують, на наш погляд, езотеричність дипломатичної комунікації. У виступі Секретаря оборони США Р. Гейтса знаходимо приклад семантичного імпліцитного зв'язку в наступному фрагменті: «*An Alliance ... should be able to generate the manpower and materiel needed to get the job done in Afghanistan – a mission in which there is virtually no dispute over its justness, necessity, or international legitimacy. Our failure to do so would be a mark of shame*». У тексті не зазначено, чому саме обґрунтованість та необхідність місії НАТО в Афганістані не викликає сумнівів; відзначається лише деяке моральне зобов'язання, що не впливає безпосередньо зі сказаного, у зв'язку з чим все висловлювання вимагає, на наш погляд, обґрунтування та відновлення в контексті. Використання цього прийому може мати також і тактичне значення.

Семантичні зв'язки включають тезаурусні та транзитивні зв'язки [23, с. 75]. Транзитивні зв'язки є найбільш складним видом зв'язків, для встановлення яких завжди необхідне звернення до додаткових джерел інформації (наприклад, при пошуку у словнику значення невідомої одиниці). Тезаурусні зв'язки засновані на певній системі у свідомості індивіда, що утворює тезаурус особистості; в разі відсутності у тезаурусі відповідного елемента комунікант змушений звернутися до додаткових джерел інформації.

Відповідно до припущення про нещирість ДД представляється можливим розглядати вираз у тексті тезаурусних зв'язків як бажання отримати дійсно недостатню інформацію і як тактичний хід, що дозволяє отримати найбільш повну інформацію (у окремих випадках, ймовірно, також з метою виграти час у режимі реального спілкування), наприклад: «... *How do you plan to take part in the Asian region's dynamic development and how do you plan to work within the six-party group? Why not make use of the possibilities **investment cooperation offers** as a form of cooperation?»*

Привабливість імпліцитної інформації для цілей впливу на дискурсі можна, за Ю.К. Пироговою, визначити такими обставинами [40, с. 211]: на відміну від інформації, що міститься у повідомленні у явному вигляді, імпліцитна інформація, як правило, не усвідомлюється адресатом та діє в обхід аналітичних процедур обробки інформації; адресат не схильний піддавати її будь-якій оцінці, ставитись до неї критично, сумніватися у ній; дієвість імпліцитної інформації ґрунтується на складності її вилучення; адресат самостійно виводить імпліцитну інформацію при інтерпретації повідомлення, не отримуючи її в готовому вигляді, у зв'язку з чим, як правило, сприймає її як данність і не шукає їй підтвердження; адресату важче притягти до відповідальності та критикувати за інформацію, яка не виражена у повідомленні у явному вигляді.

Таким чином, синтаксичні моделі дипломатичного тексту дуже різноманітні, тут характерні розгорнуті структури, багаторівнева організація, стандартизація та повторюваність синтаксичних засобів, експліцитні та імпліцитні способи вираження комунікативної інтенції через синтаксичні зв'язки, що дозволяє більш точно і лаконічно висловити думку, досягти максимальної інформативності тексту, за можливості не порушуючи його комунікативні показники і не ускладнюючи розуміння.

Висновки до другого розділу

Основу дипломатичного дискурсу становлять його інституціональність та комунікативно-кооперативний характер. Специфічні інституціональні характеристики ДД охоплюють прагнення до співпраці, інтеграції, багатосторонній, багатовекторний характер взаємодії та широкий інформаційний вплив. Важливою особливістю дипломатичного дискурсу є комплексна схема відносин, в яких перебувають учасники ДД.

Метою ДД є досягнення основних цілей та вирішення основних цілей завдань, передбачених концепцією зовнішньої політики держави та нормами міжнародного права. Вузлові точки дипломатичного дискурсу представлені тривимірною інтерреляцією понять «мир», «війна», «співробітництво». Аналіз дипломатичних документів дозволив виявити такі цінності ДД: суверенна рівність; сумлінне виконання прийнятих на себе зобов'язань; вирішення міжнародних спорів мирними засобами; невтручання у внутрішні справи суб'єкта; динаміка, сталий розвиток; чесність, лояльність, некатегоричність, тактовність, коректність, стриманість.

До функцій дипломатичної комунікації належать комунікативна, спонукальна, емотивна, метамовна, фактична функції. Типові властивості дипломатичної комунікації містять ритуальність та інформативність, інституціональність, езотеричність, повноту інформації, стандартність та експресивність, діалогічність та монологічність, інтертекстуальність, явну та приховану оцінність, толерантність.

Пріоритетною для дипломатичного дискурсу є вузлова точка «співпраця»; вузлова точка «війна» виявляється найменш вираженою в сучасному ДД, значно поступаючись вузловій точці «співробітництво». Пріоритетна цінність ДД може бути зведена до формулювання «динаміка, сталий розвиток», що відповідає специфічним інституціональним характеристикам ДД. Кількісні показники для цінностей, що визначаються формулюваннями «суверенна рівність, невтручання у внутрішні справи суб'єкта» та «чесність, сумлінність, лояльність» відображають принципи взаємодії суб'єктів ДД. Некатегоричність, тактовність, коректність та стриманість як цінності ДД при кількісному підрахунку

експліцитно виражених лексико-семантичних одиниць представлені незначною мірою, що свідчить про імпліцитний спосіб вираження таких цінностей ДД та підтверджує припущення про нещирість ДД.

Для дипломатичних документів характерні номенклатурні номінації, дискурсивні формули, вузькотематичні, дипломатичні та діловодні терміни, числові, елементи логічного зв'язку, запозичення, евфемізми, аббревіатури. Вузлові точки та цінності ДД відображають частотні відносні прикметники суспільно-політичної тематики та якісні прикметники з різною конотацією, дієслова мовного впливу зі значеннями «співпрацювати», «працювати спільно», «підтримувати», «схвалювати», «погоджуватися», «забезпечувати», «виконувати».

Синтаксичні особливості дипломатичного тексту вживання однорідних членів речення конструкцій з ключовими словами, активних, пасивних, інфінітивних, рамкових конструкцій з подальшим синтаксичним розгортанням, стандартизованих конструкцій з прийменниками.

Результати дослідження синтаксичних зв'язків свідчать про те, що еліптичні та семантичні імпліцитні зв'язки в дипломатичному тексті вживаються частіше у виступах офіційних осіб, інтерв'ю в межах зовнішньополітичної діяльності, ніж у міждержавних документах. Семантичні імпліцитні зв'язки підтверджують езотеричність дипломатичної комунікації; тезаурусні семантичні зв'язки у тексті виражають бажання суб'єкта отримати інформацію, якої бракує, та виступають як стратегічний прийом у межах нещирості дипломатичної комунікації.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

3.2. Стратегія дискредитації як базова стратегія дипломатичного дискурсу

Вибір тієї чи іншої комунікативної стратегії залежить від сформованих умов комунікації, від ситуації спілкування, від соціально-психологічних факторів: статусу комунікантів, їх поінформованості, зацікавленості [55]. Цей вибір здійснюється завдяки наявності у мовця вербальних умінь побудови комунікації, які базуються на знаннях принципів, постулатів та конвенцій спілкування, що становлять частину його комунікативної компетенції. ДД володіє певними конститутивними ознаками, які характеризуються специфічним набором стратегій, орієнтованих на досягнення мети ДД.

Комунікативні стратегії, на наш погляд, мають досить універсальний характер і застосовуються в межах різних дискурсів, що дозволяє вважати комунікативні стратегії «фоном», на який накладаються особливості вихідного тексту та дискурсу. Дослідженню різних комунікативних стратегій присвячений досить великий перелік робіт [1; 3–4; 14; 43].

Відповідно до максимум та принципів спілкування прийнято розрізняти кооперативні та некооперативні стратегії. Кооперативна стратегія спрямована на створення спільного кооперативного простору, установки на переорієнтацію, залучення партнерів до загального комунікативного континууму у конфліктних та конфліктогенних епізодах.

Некооперативна стратегія характеризується порушенням однієї чи кількох максимум П. Грайса [7]; правил зміни мовців, що блокує комунікативну перспективу для партнерів; стратегія більшою мірою задовольняє вимоги аспекту індивідуального на шкоду вимогам соціального аспекту.

З урахуванням положень теорій регулювання комунікативної діяльності, постулатів про кооперативний та конфронтаційний характер комунікації,

положень про нещирість, прагматичні характеристики та функції дипломатичної комунікації в межах загальної типології комунікативних стратегій можна виділити такі стратегії дипломатичної комунікації:

- загальна семантична стратегія спільності (комунікативні дії в конфліктних ситуаціях);
- семантична стратегія дискредитації;
- прагматична стратегія самопрезентації;
- риторична стратегія переконання;
- конверсаційна стратегія контролю за розподілом ініціативи;
- конверсаційна стратегія нещирості.

Далі у нашому дослідженні розглянемо семантичну стратегію дискредитації, прагматичну стратегію самопрезентації та конверсаційну стратегію нещирості, які формують, на наш погляд, основу дипломатичної комунікації.

Однією з основних семантичних стратегій ДД (пов'язаною з порушенням цінностей дискурсу) є стратегія дискредитації. Сучасні міжнародні відносини та зовнішньополітичні інтереси вимагають позитивної самопрезентації держави, спонукання міжнародного співтовариства до тих чи інших дій, розмежування сфер впливу на міжнародній арені. Опис стратегій дипломатичної комунікації без опису неминучої у дипломатії стратегії дискредитації видається неповним.

Розмежування «своїх» та «чужих» через дискредитацію супротивника є неминучим прийомом політичної та зовнішньополітичної взаємодії. Стратегію дискредитації можливо розглянути в межах глобальної стратегії в галузі комунікативного впливу, яку можна позначити як «гра на зниження» [20; 81].

На думку О.С. Ісерс, стратегія дискредитації охоплює комунікативні дії образи, звинувачення, глузування [20]. На наш погляд, у ДД з урахуванням його інституціонального характеру стратегія дискредитації може бути представлена комплексами комунікативних процесів двох типів: об'єктивної дискредитації (мета – висловити об'єктивну негативну оцінку) та суб'єктивної дискредитації

(мета – підірвати довіру, викликати сумнів у позитивних якостях партнера, уявити його негативно).

Стає можливим припустити, що об'єктивна дискредитація охоплює використання тактики об'єктивної критики та тактики обґрунтованого звинувачення. Засобами реалізації суб'єктивної стратегії дискредитації служать тактики необґрунтованого звинувачення, образи, висміювання, провокації.

Тактика об'єктивної критики, яка виражається експліцитно, може бути представлена таким фрагментом: «*We remain deeply concerned at the situation in Belarus more than three months on from the disputed presidential election, as the Belarusian Government continues to wield the machinery of the State to commit human rights violations*» [87]. Це приклад Ноти Протесту до уряду Білорусії стосовно мирних протестів, які О. Лукашенко придушував силою. Тут представники ООН відкрито виражають своє занепокоєння та дискредитують будь-які дії вчинені проти білорусів.

Тактика обґрунтованого звинувачення, що базується на принципах об'єктивності, виявляється як експліцитними, так і імпліцитними засобами. Звинувачення, на відміну від образи, не передбачає наміру принизити, вразити, виставити в смішному вигляді [57, с. 60–67]; зі звинуваченням можна частково погодитись.

Експліцитно тактика обґрунтованого звинувачення може бути виражена, наприклад, так: «*we agreed that, if the Government of Sudan and the rebel movements continue to fail to meet their obligations...*» [85]. Звинувачення на адресу уряду Судану та рухів повстанців, подане складнопідрядним реченням з додатковими умовами та дискурсивною формулою *fail to meet obligations*, сформульовано відповідно до принципу ввічливості, але має експліцитний характер: у тексті є пряма вказівка на невиконання зобов'язань, що суперечить цінностям ДД.

Імпліцитні способи вираження обґрунтованого звинувачення у тексті включають такі комунікативні ходи: сумнів, натяк, припущення, посилення на третіх осіб, ілюзія спільного семантичного висновку, риторичне питання з імпліцитним негативним висновком.

Сумнів, як комунікативний хід, спрямований на імпліцитне висловлення обґрунтованого звинувачення: «*Kosovo's **uncertain** political status has left it **unable** to access international financial institutions*»; конотація «сумнів» передається лексичною одиницею *uncertain* і морфологічною подібністю форм *uncertain* і *unable*.

Ілюзія спільного семантичного висновку як комунікативний хід у межах тактики обґрунтованого звинувачення відображено в такому прикладі:

*«Looking back, **the Cold War** was an epic struggle that incurred epic costs. **I believe we all agree** that incurring those costs was preferable to the alternatives: catastrophic conflict or totalitarian domination. The range of challenges and threats we face today will also test our willingness to meet our commitments to spend the money and take the risks - indeed, to fully embrace our shared responsibility to protect our shared interests and values» [88].*

Очевидно, що «холодна війна» викликає вкрай негативне ставлення; адресуючи свого роду «звинувачення у минуле», суб'єкт дискурсу знаходить певну загальну «платформу» негативного сприйняття явища «холодної війни» і потім підводить аудиторію до наступного положення свого виступу, не пов'язаного безпосередньо з озвученим явищем.

Стратегія суб'єктивної дискредитації, що реалізується у тактиках необґрунтованого звинувачення, образи, висміювання, провокації, є однією з найбільш езотеричних в ДД; суб'єкти дискурсу самостійно вирішують, як сприймати те чи інше висловлювання, оскільки об'єктивні критерії інтерпретації (норми та принципи міжнародного права) відсутні. Видається можливим припустити, що реакція на прояви стратегії суб'єктивної дискредитації може мати симетричний та асиметричний характер, проте ступінь дискредитації та реакції на її прояви може бути визначений за дуже суб'єктивним для зовнішнього дослідника показниками, сформульованими цінностями ДД «чесність, сумлінність, лояльність» та «некатегоричність, тактовність, коректність, стриманість». З метою максимально точного аналізу стратегії суб'єктивної дискредитації звернемося до тактики необґрунтованого звинувачення як

найбільш ідентифікованого; прояви цієї тактики в прецедентних текстах ДД набувають достатнього резонансу ЗМІ і є найбільш доступними для зовнішнього дослідника.

Можна припустити, що тактика необґрунтованого звинувачення може проявлятися як експліцитно, так і імпліцитно. Імпліцитно вона реалізується, ймовірно, у подібних до тактики обґрунтованого звинувачення комунікативних ходах (сумнів, натяк, припущення, посилення на третіх осіб, ілюзія спільного семантичного висновку, риторичне питання з імпліцитним негативним висновком), які мають, однак, іншу спрямованість. Наведемо приклад комунікативного ходу «натяк» у тактиці необґрунтованого звинувачення: *«Russia is a partner in endeavours. But we wonder, too, about **some Russian policies that seem to work against international stability, such as its arms transfers and its temptation to use energy resources for political coercion**»* [88]. Тут імпліцитно дискредитується країна за допомогою певних політичних осіб (*some Russian policies*), імена яких не називають.

Тактики в межах стратегії суб'єктивної дискредитації можуть мати комплексну структуру висловлювання: наприклад, посилення на третіх осіб, що реалізує тактику необґрунтованого звинувачення, ідентифікується у реакції на звинувачення.

Розглянемо, як використовується тактика звинувачення у промові американського дипломата. Будучи вираженням у формі нарративу, звинувачення реалізується на когнітивному рівні, актуалізуючи свої концептуальні ознаки, такі, як процес пред'явлення звинувачення, предмет/суб'єкт/об'єкт звинувачення, жертва злочину/правопорушення та ін. Однією з концептуальних ознак звинувачення, що актуалізуються у наведеному прикладі, є предмет звинувачення:

1) *«The principle here is the same, that you have Russia invading and occupying territory»* [92];

2) *«There is the reputation to Russia of having invaded and taken territory from Ukraine»* [92].

Слово «*invader*» (загарбник) асоціюється із насиллям та безчинством, яке здійснюється з метою заволодіти чужою територією, при цьому висловлювання «*the reputation to Russia of having invaded*» сприяє закріплення за Росією образу держави, яка відрізняється агресивністю зовнішньої політики.

«*It goes on night and day. There are **ceasefire violations** every night, **multiple ceasefire violations***» [92]. У цьому висловлюванні містяться як експліцитно, так і імпліцитно виражені звинувачення в сторону Росії. Відкрите звинувачення міститься у висловленні про неодноразове порушення домовленостей про припинення вогню на лінії фронту. При цьому Волкнер вдається до прийому лексичного повтору «*ceasefire*», що разом із епітетом «*multiple*» лише посилює прагматичний ефект висловлення.

Імпліцитне звинувачення виражається за допомогою актуалізації концептуальної ознаки звинувачення: обвинувачення Росії у розв'язуванні конфлікту на Сході України, в результаті якого страждають мешканці України, представлені у промові дипломата: «*It is one where on the eastern side you have 100 percent **Russian command and control** of what's happening there .. There are obviously people **hired to work in the military operation** ... But this is **Russian-directed**, and so the relevant **interlocutor** here is Russia. .. And in those meetings representatives of the so-called **separatists** are present. ...the **leadership** of this is Russia and the **decision making** is Russia*» [92].

Росія репрезентується як головний ініціатор конфлікту на сході України, відповідальний за всі військові злочини та їх негативні наслідки: *100 percent Russian command and control, Russian-directed, leadership, decisionmaking*. Основу цієї мовленнєвої поведінки складають висловлювання, в які входять номінації, що містять опис негативно оцінюваної діяльності, здатні чинити сильний емоційний вплив на реципієнта: *invaders, hired to work in the military operation interlocutor, separatists, leadership*.

Навіть нейтральні слова *hired, interlocutor, separatists, leadership* набувають яскраво вираженої негативної конотації в цьому контексті та сприяють закріпленню за Росією стереотипного образу безжальної держави-агресора, яка

вторгається на чужу територію, за допомогою найманців-вбивць розправляється з мирним населенням, виступаючи в ролі призвідника та водночас посередника військових злочинів.

У межах стратегії дискредитації широко застосовується тактика негативної оцінки, що виявляється у пред'явленні вини через демонстрацію делікту:

*«Ten thousand plus people have been **killed**; over 2 million **displaced persons**. It goes on **night and day** ...there are obvious concerns that people have on the **humanitarian front**, ...they need **to survive** well through the winter. ... **Russian soldiers** being **killed**. It's **terrible**. ... And that's the **tragedy** of this...»* [92].

У цьому фрагменті американський дипломат виступає з жорсткою критикою дій російської сторони, які, на його переконання, привели український народ до страждань в результаті воєнних дій на Сході Країни. Мовленнєвими маркерами тактики нагнітання фактів стали лексеми, які репрезентують концепти війни та її негативні наслідки для населення: *killed, displaced persons, on night and day, humanitarian front, to survive, soldiers, terrible, tragedy*. Ці лексеми роблять промову дипломата емоційно-забарвленою, що не характерно для етикетного та формального дипломатичного дискурсу .

Поряд з текстами фасцинативного характеру, що закликають до емоційної сфери реципієнта, в дипломатичному дискурсі широко застосовується також стратегія дискредитації когнітивного плану, головна мета якої – впливати на свідомість аудиторії шляхом активізації інформації, яка вже відома адресату, але піддається певній специфічній обробці. Мета когнітивної стратегії полягає в тому, щоб допомогти адресату в самій процедурі інтерпретації інформації (прийняти, співвіднести з вже відомим і усвідомити як особисте знання), а потім перейти до заданих висновків та узагальнення. Наприклад: *«Would it like to create another frozen conflict, occupied territory, like Abkhazia or South Ossetia or Transnistria.They could very well decide just to try to dig in, as they've done with Abkhazia or South Ossetia or Transnistria»* [92]. Проводячи аналогію з конфліктом в Абхазії та Південній Осетії за допомогою альянсу, американський дипломат намагається нагадати усій світовій спільноті, що Росія вже має репутацію

загарбника чужих територій, що ще більше сприяє закріпленню за Росією образу держави, яка відрізняється загарбницькою політикою.

«And just imagine a Ukrainian soldier on average dies every three days, and in their own country, fighting to defend their own country. So imagine if that were in any other country – your home, and your soldiers are fighting on your own territory to protect the country» [92].

У цьому фрагменті дипломат використовує стратегію когнітивного дискредитування свого опонента – Росію, апелюючи до свідомості адресата, тобто мирної спільноти та пропонує представити, щоб вони відчували б, якби на їхню країну напали. Цей риторичний прийом заснований на тому, що в кожній людині підсвідомо концепт війни викликає сильні негативні емоції: страх, гнів, ненависть, лють, що створює відповідний прагматичний ефект.

Проаналізувавши ці фрагменти виступів, ми дійшли висновку, що найчастіше дипломати вдаються до стратегії дискредитації, для якої характерне протиставлення «свої – чужі». Так, наприклад, виступаючи на брифінгу, американські дипломати під «своїми» негласно мають на увазі США (оскільки вони є офіційним представником цієї держави), під «жертвами» конфлікту – мирне населення України, а також міжнародне співтовариство. У ролі «чужих» виступають Росія як «держава-агресор», а також українські сепаратисти.

Для реалізації стратегії дискредитації американські дипломати вдаються до комунікативної тактики звинувачення, засудження, негативної оцінки негативних фактів та наслідків, нагнітання негативного, а також загроз та ультиматумів. Спектр реалізації стратегії дискредитації на мовному рівні включає негативно-оцінну лексику, мілітарну лексику, повтори, паралельні конструкції, риторичні питання.

3.2. Стратегія самопрезентації

Побудову іміджу (самопрезентацію) можна віднести до типу прагматичних стратегій. Поняття іміджу (самопрезентації) активно використовується у

політології, соціології, психології; базою для його конструювання найчастіше служать саме лінгвістичні засоби [30; 20; 67; 82]. Розвиваючи положення О.С.Ісерс [20], відзначимо, що завдання самопрезентації тісно пов'язані з інтенцією адресанта та з комунікативною ситуацією в цілому. Створення іміджу знаходиться у прямій залежності від характеру взаємодії суб'єктів дискурсу, від комунікативних ходів для оптимізації комунікативної дії. У зв'язку з цим стратегію самопрезентації, що представляється експліцитно або імпліцитно, можна також розглядати в межах конверсаційних чи риторичних стратегій.

Стратегія самопрезентації у дипломатичній комунікації полягає у формуванні міжнародного іміджу держави. Образ держави, що створюється різними способами та з використанням різних засобів, у сучасних умовах глобалізації набуває для будь-якої країни особливого значення. У цьому випадку доцільно говорити про два напрямки у створенні образу: формування державного іміджу країни, що сприймається її населенням, та створюваного для населення, та формування міжнародного іміджу країни, позиціонує ту чи іншу державу на міжнародній арені. З точки зору сучасної лінгвістики з однаковим успіхом можливо проведення досліджень у будь-якому з цих напрямів, в аспект соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики, аналізу дискурсу тощо. З позицій завдань цього дослідження стратегію самопрезентації ми розглянемо в аспекті формування міжнародного іміджу країни, вважаючи поняття «стратегія формування міжнародного іміджу» синонімічним поняттю «стратегія самопрезентації».

Дипломатичний дискурс у процесі створення міжнародного іміджу країни комбінує методи іміджелогії та теорії комунікації та використовує інструментарій комунікаційного простору (термін Е.А. Галумова) для просування образу держави у свідомість світового співтовариства.

Стратегія самопрезентації у дипломатичній комунікації охоплює тактики позиціонування, переконання, психологічного зараження, навіювання. Розвиваючи положення Е.А. Галумова щодо комунікаційного простору формування іміджу держави, зазначимо, що екстралінгвістичні засоби стратегії

самопрезентації в ДД включають ЗМІ (в тому числі Інтернет), соціальні та культурні інституції, систему освіти; взаємодія представників державної влади з громадськістю (включаючи інтерв'ю, заяви, звернення); дипломатичну діяльність держави (включаючи діяльність спеціальних посланців, представників та фахівців, які працюють за контрактом за кордоном) [9, с. 384].

Саме дипломатичну діяльність держави та взаємодію представників державної влади зі світовою громадськістю (результати яких зафіксовані у міжнародних конвенціях, резолюції, договори, виступи міністра закордонних справ, офіційних заявах тощо) можна розглянути з позиції стратегічності комунікації.

Стратегію формування міжнародного іміджу країни доцільно розглядати на двох рівнях: текстуальному (пряма вказівка у тому чи іншому документі на образ держави, його характеристика) та контекстуальному (використання певних мовних засобів спрямованих на створення позитивного образу країни). Той факт, що в багатьох документах, які розглядаються, є прямі вказівки на елементи іміджу країни, з одного боку, дозволяє нам вибрати правильний напрямок аналізу з урахуванням концепції зовнішньої політики, з іншого боку – виявити можливі додаткові лінгвістичні засоби формування міжнародного образу держави.

На текстуальному рівні можна виявити низку позицій, на яких заснований сучасний міжнародний імідж країни. Загалом ці позиції можна звести до таких семантичних полів, з урахуванням частоти вживання лексико-семантичних одиниць з тим чи іншим значенням (арифметичний підрахунок, результати представлені в відсотках).

«Співробітництво»: зміцнення мережі партнерських відносин держави; держава відкрита для міжнародного співробітництва та зацікавлена у більш ефективному розвитку партнерства; про це свідчать такі приклади: *the verified balance of interests...of vital interests to all nations; the network of partner relations in bilateral and multilateral formats strengthened; we are open for cooperation with everyone, as each country is ready for that.*

«Продовження розпочатого»: важливість подальшої співпраці щодо прийняття напрямку зовнішньої політики; надалі планувати брати активну участь у міжнародних справах: *we confirmed our long-standing proposal to NATO to establish interaction; will continue to make its contribution towards achieving a new, more secure and democratic world order.*

«Прогрес дипломатії»: успіхи на керівних постах всесвітніх організацій; прогрес дипломатії практично з усіх питань, які піднімаються у всесвітніх організаціях, наприклад: *...the further modernization of the toolkit of diplomacy; we are building our foreign policy openly, on the basis of facts, in the spirit of pragmatism; our work.. .is reaching a qualitatively new level.*

«Суперники та конкуренти»: світова спільнота не завжди «відповідає взаємністю»; «одвічні» тенденції конкурентної боротьби; нинішнє відновлення іміджу – це сюрприз для закордонних країн, наприклад: *there is always the desire of rivals...there is rivalry and it will always exist; unending rivalry trends; I cannot judge as to what image is like with the broad public...certainly...seen attempts to paint it in black.*

«Загальний успіх»: успіхи зовнішньої політики, досягнуті завдяки особистим зусиллям; залучення до міжнародної роботи численних громадських, неурядових організацій, ЗМІ, політологічної спільноти, академічної науки та корпоративного сектора, наприклад: *we closely interacted with our colleagues from other agencies, concerned committees, non-governmental organizations; the Foreign Ministry has accomplished a Survey of the country's foreign policy, for the first time ever; the initiative put forward by.*

«Дружня держава»: основне завдання дипломатії, нікого не вважати суперником і виходячи з рівноправності членства у різних організаціях, закріплювати за собою статус дружньої держави: *relations with... moving to a qualitatively new level; in the globalizing world, it has nothing to divide with other countries...but we are together responsible for our common future.*

«Країна-посередник»: формування міжцивілізаційного діалогу як один із напрямів майбутньої зовнішньополітичної роботи; пошук шляхів до відновлення

згоди між країнами: *as a member of the Quartet of international intermediaries we help find solutions; we should learn this lesson and do everything possible to help them [countries] come to terms now.*

Дотримуючись описаної вище типології стратегій, стратегію самопрезентації у ДД умовно можна віднести до допоміжних прагматичним стратегіям; у різних комунікативних ситуаціях стратегія самопрезентації набуває рис асертивної, експресивної та декларативної стратегії.

Розглянемо тактики, що використовуються на контекстуальному рівні у виявлених семантичних полях для реалізації стратегії самопрезентації у ДД. Позичювання означає інтерпретацію цілей та призначення об'єкту з урахуванням інтересів споживача. При формуванні міжнародного іміджу повинні враховуватися очікування світової громадськості, при цьому істотною метою позиціонування в формуванні міжнародного іміджу стає наближення до позитивних очікувань світової спільноти та дистанціювання від негативних очікувань.

Як впливає з характеру виявлених нами семантичних полів, позиціонування виступає в дипломатичному дискурсі одним із основних методів формування міжнародного образу країни. Позитивними очікуваннями володіють союзники та партнери. Перші налаштовані на розвиток, довгостроковий характер відносин, і країна зі своєї сторони посилює та розвиває стійкість і непорушність таких відносин, підтримує (з урахуванням своїх власних інтересів) очікування партнерів. Суперниками та конкурентами опановують загалом негативні очікування, у своїх прагненнях ті та інші багато в чому орієнтуються на відсталість (деградованість) ринкової, технологічної, науково-технічної інфраструктури, посиляються на недотримання принципів демократичного суспільства. Для цієї держави тут головне – впровадити у свідомість громадськості суперника образ сильної держави, домогтися розуміння історичної безперспективності протистояння.

За допомогою позиціонування можна представити громадськості ту або іншу подію, висуваючи на перший план або позитивний, або негативний аспект.

Зазначимо, що перераховані вище тактики, які становлять стратегію самопрезентації у дипломатичному дискурсі, багато в чому визначаються характером тексту, комунікативною ситуацією, що впливає на процес формування міжнародного іміджу держави.

Розвиваючи положення Е.А. Галумова [9], загалом можна відзначити такі характеристики образу держави: символічність (відповідність існуючим традиціям у національному та світовому співтоваристві); концептуальність (наявність головної ідеї, що задовольняє вимоги реалізації національних інтересів); унікальність (самобутність); широта впливу образу на світове співтовариство; доступність сприйняття; цілісність (несуперечність різних меж образу держави).

З позицій стратегічності формування іміджу держави відзначимо, що вагомим є її образ як держави, тому вона просуває ідею справедливого світоустрою, прагнення залишатися державою авторитетною та шанованою серед усіх учасників міжнародних відносин, враховувати власні інтереси у вирішенні зовнішньополітичних питань. Певну роль у цьому покликана відіграти міжнародна іміджева політика країни, що реалізується на різних рівнях та різними засобами, зокрема засобами ДД.

У зовнішньополітичному дискурсі останні десятиліття постійно відбивається напружена боротьба на світовій політичній арені. У цій боротьбі є чіткий поділ на «своїх» та «чужих», при цьому часто суб'єкти комунікації акцентують не лише негативні наслідки діяльності «чужих», але на тлі опонентів, представлених у «негативному світлі», часто позиціонують себе як головних «рятівників, миротворців» здатних захистити світ від нападків, різних безчинств, а також загроз, що походять від «чужих». Така тактика самопрезентації за рахунок тактик зниження статусу свого опонента допомагає досягти бажаного результату – усунути противника і зайняти лідерські позиції.

Найчастіше за пишномовними словами та обіцянками миру та безпеки стоять практичні цілі. Наприклад, *«the U.S. objectives are the restoration of Ukrainian sovereignty and territorial integrity, and the safety and security of all*

Ukrainian citizens» [92]. США виступають у ситуації конфлікту на сході України у ролі гаранта безпеки, головним завданням якого є просування цінностей свободи та демократії. Репрезентуючи себе головним миротворцем на тлі військових злочинів, які чиняться російською стороною, США мають на меті зайняти лідируючу позицію на міжнародній арені, що дозволить їм контролювати політичні процеси, що відбуваються у світі та впливати на результат значних міжнародних подій з погляду своєї вигоди.

Висновки до третього розділу

З урахуванням запровадженої типології комунікативних стратегій, прагматичних характеристик та функцій дипломатичної комунікації доцільно виділити такі комунікативні стратегії: загальна семантична стратегія спільності (комунікативні дії у конфліктних ситуаціях); семантична стратегія дискредитації; прагматична стратегія самопрезентації; риторична стратегія переконання; конверсаційна стратегія контролю за розподілом ініціативи; конверсаційна стратегія нещирості.

Семантична стратегія дискредитації, прагматична стратегія самопрезентації та конверсаційна стратегія нещирості найбільш повно відображають специфіку дипломатичної комунікації.

Стратегія дискредитації представлена комплексами комунікативних дій двох типів: об'єктивної дискредитації (мета – висловити об'єктивну негативну оцінку) та суб'єктивної дискредитації (мета – підірвати довіру, викликати сумнів у позитивних якостях партнера, уявити його негативно). Об'єктивна дискредитація охоплює використання тактики об'єктивної критики та тактики обґрунтованого звинувачення; засобами реалізації стратегії суб'єктивної дискредитації служать тактики необґрунтованого звинувачення, образи, висміювання, провокації.

Стратегія самопрезентації у дипломатичній комунікації полягає у формуванні міжнародного іміджу держави; з позицій визначення міжнародного

іміджу країн можна виділити такі семантичні поля: «співпраця», «велика держава», «продовження розпочатого», «прогрес дипломатії», «суперники та конкуренти», «загальний успіх», «дружня держава». Стратегія включає тактики позиціонування, переконання, психологічного зараження, навіювання.

ВИСНОВКИ

На початку роботи ставилася мета виявити специфічні особливості та конститутивні ознаки дипломатичного дискурсу, типові властивості, функції та стратегії дипломатичної комунікації, а також лінгвістичні особливості дипломатичного тексту. Результатом здійсненого дослідження є висновки:

Комплексний характер проведеного дослідження дозволив розглянути багаторівневу структуру дипломатичного дискурсу та виявити його характерні риси. В межах системи «текст» – «дискурс» – «комунікація» дипломатичний дискурс не є замкнутим та завершеним, він відкритий для змін. Дипломатичний дискурс є екстравертивною фігурою дипломатичної комунікації, що відображає систему міжнародних відносин та інституту дипломатії на рівні одиниць мови.

Визначивши, що дипломатичний дискурс інституціональний та має комунікативно-кооперативний характер, ми виявили такі специфічні інституціональні характеристики ДД: прагнення до співпраці, інтеграції, багатосторонній, багатовекторний характер взаємодії, широкий інформаційний вплив, комплексна схема відносин суб'єктів дискурсу.

Припустивши, що дипломатичний дискурс сформовано частковою фіксацією значень навколо вузлових точок, детермінованих специфікою інституту дипломатії, ми визначили вузлові точки ДД як тривимірну інтерреляцію понять «мир», «війна», «співпраця». Аналіз дипломатичних документів різних типів та тематики дозволив віднести до цінностей ДД суверенну рівність; сумлінне виконання прийнятих на себе зобов'язань; вирішення міжнародних спорів мирними засобами; невтручання у внутрішні справи суб'єкта; динаміку, сталий розвиток; чесність, лояльність, некатегоричність, тактовність, коректність, стриманість.

З урахуванням співвідношення понять «текст», «дискурс», «комунікація» дослідження лексико-семантичних та синтаксичних особливостей тексту визначає маркери дипломатичного дискурсу лише на рівні мовних одиниць. Для дипломатичних документів характерні специфічні номенклатурні номінації,

дискурсивні формули, вузькотематичні, дипломатичні та діловодні терміни, запозичення, евфемізми, аббревіатури. Лексико-семантична група найбільш частотних прикметників (відносні прикметники суспільно-політичної тематики, якісні прикметники з різною конотацією) і дієслів (з переважанням дієслів мовного впливу зі значеннями «співпрацювати», «працювати спільно», «підтримувати», «схвалювати», «погоджуватися», «забезпечувати», «виконувати») відображають вузлові точки та цінності ДЦ.

Синтаксичні особливості дипломатичного тексту полягають у вживанні однорідних членів речення, конструкцій з ключовими словами, активних, пасивних, інфінітивних, рамкових конструкцій з наступним синтаксичним розгортанням, стандартизованих конструкцій з прийменниками.

Аналіз стратегій у дипломатичному дискурсі показав, що популярнішою є стратегія дискредитації, яка полягає в дискредитації свого опонента (іншу країну) за допомогою різноманітних засобів, які умовно поділяють на експліцитні (відкриті) та імпліцитні (приховані). Для реалізації стратегії дискредитації використовується певний набір мовних тактик: звинувачення, засудження, негативної оцінки фактів та наслідків, нагнітання. Досягненню мети дискредитації противника також сприяють тактики загрози та ультиматумів, які є невід'ємною частиною тактики звинувачення. З урахуванням загальної мети дипломатії – уникнення конфронтації та міжнародного конфлікту, імпліцитні засоби вживаються частіше. Стратегія самопрезентації менше виражена в дипломатичному дискурсі та властива країнам-лідерам.

Перспектива подальшого дослідження вбачається у дослідженні дипломатичного дискурсу на прикладі конфронтуючих країн для кращого розуміння сучасних технологій втілення комунікативних стратегій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананко Т.Р. Комунікативні стратегії у політичному дискурсі Хіларі Клінтон/Т.Р. Ананко// Science and Education a New Dimension. Philology, VI (47). – 2018. – №. 160. – С. 7-10.
2. Арутюнова Н.Д. Дискурс/Н.Д. Арутюнова// Языкознание. Большой энциклопедический словарь. Москва: Большая Российская энциклопедия, 2000. – С. 136-137.
3. Базарова І.В. Комунікативні стратегії і тактики учасників світського спілкування /І.В. Базарова//Записки з романо-германської філології. – 2020. – №. 1 (44). – С. 4-13.
4. Батринчук З.Р. Комунікативні стратегії і тактики у промовах Джозефа Байдена/ З.Р. Батринчук// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2020 № 46 том 1. – 2020. – С. 30-34.
5. Белянин В.П. Психолінгвистические аспекты художественного текст/В.П. Белянин. – Москва: Изд-во Московского ун-та, 1988. – 123 с.
6. Вебер Е.А. Опыт лингвистического исследования когнитивного диссонанса в английском дипломатическом дискурсе/Е.А. Вебер: дис. ... канд. ист. наук: 10.02.04. – Иркутск: ИГЛУ, 2004. – 213 с.
7. Волошина М.Ю. Особливості дослідження максим П. Грайса у мас медійному дискурсі/ М.Ю. Волошина// Українська мова та література. – 1-2 листопада 2019. – С. 33-39.
8. Вуд Дж., Серре Ж. Дипломатический церимониал и протокол. Принципы, процедура и практика/ Перевод с английского Ю.П. Клюкина, В.В. Пастоева, Г.И. Фомина. – Москва: Прогресс, 1974. – 445 с.
9. Галумов Э.А. Международный имидж России: стратегия формирования/Э.А. Галумов. – Москва: Известия, 2003. – 450 с.
10. Гаспаров Б.М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования. Москва: Новое литературное обозрение, 1996. 352 с.

11. Грайс Г.П. Логика и речевое общение/Г.П. Грайс// Новое в зарубежной лингвистике. – Москва: Прогресс, 1985. Вып. 16. Лингвистическая прагматика. – С. 217-237.
12. Грін О.О. Словник міжнародно-правових термінів/О.О. Грін. – Ужгород: ПП Данило С.І., 2010. – 500 с.
13. Дымарский М.Я. Проблемы текстообразования и художественный текст (на материале русской прозы XIX-XX вв.)/ М.Я. Дымарский. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1999. – 282 с.
14. Дяченко Н.М. Комунікативні стратегії в сучасному українському політичному дискурсі/ Н.М. Дяченко, В.В. Халін// Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. – 2019. – №. 1. – С. 56-62.
15. Євланова О.О. Місце феномена маніпуляції в політичному дискурсі/О.О. Євланова// Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія «Філологія». – 2021. – №. 88. – С. 93-97.
16. Єлісеєва П.В. Лінгвальні особливості англомовного дискурсу цифрового мистецтва/П.В. Єлісеєва//Закарпатські філологічні студії. – 2020. – С. 98-101.
17. Зернецкий П.В. Лингвистические аспекты теории речевой деятельности/ П.В. Зернецкий. – Калинин: Изд-во КГУ, 1988. – С. 89-95.
18. Звегинцев В.А. Предложение и его отношение к языку и речи/ В.А. Звегинцев. – Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1976. – 307 с.
19. Золотарева Н.В. Семантическое пространство глаголов речевой деятельности в русском и английском языках/Н.В. Золотарева – Екатеринбург, 1999. – 22 с.
20. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи/ О.С. Иссерс.– Москва: КомКнига, 2006. – 288 с.
21. Йокояма О.Б. Когнитивная модель дискурса и русский порядок слов/О.Б. Йокояма. – Москва: Языки славянской культуры, 2005. – 424 с.

22. Казанцев А.И. Особенности перевода клише и штампов официально-делового языка (на материале французского языка)/ А.И. Казанцев. – Челябин. гос. ун-т. Челябинск, 2002. – 67 с.
23. Каменская О.Л. Текст и коммуникация/О.Л. Каменская. – Москва: Высш. шк., 1990. – 151 с.
24. Карпова Н.А. Дискурс как средство вербализации концепта «Positive Thinking»/ Н.А. Карпова// Научный вестник Воронеж. гос.арх.-строит. ун-та. Современные лингвистические и методико-дидактические исследования. 2009. Вып. 2 (12). – С. 77-86
25. Кащишин Н.Є. Дискурсивні категорії англомовного дипломатичного дискурсу/ Н.Є. Кащишин// Актуальні питання іноземної філології. – 2016. – №. 5. – С. 53-58.
26. Карасик В.И. О типах дискурса/В.И. Карасик// Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: Сб. науч. тр. – Волгоград; Саратов: Перемена, 2000. – С. 5-20.
27. Кожетева А.С. Дипломатический дискурс как особый вид институционального дискурса/А.С. Кожетева// Научный вестник Воронежского государственного архитектурно-строительного университета. Серия: Современные лингвистические и методико-дидактические исследования. 2012. – №. 17. – С. 54-63.
28. Котов Е.В. Формальный анализ політичного дискурсу/Е.В. Котов// Політичне життя. – 2021. – С. 25-30.
29. Красных В.В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность? (Человек. Сознание. Коммуникация)/В.В. Красных. – Москва: Диалог-МГУ, 1998. – 257 с.
30. Купцова І.І. Символічний вимір іміджу в сучасній політиці/І.І. Купцова// Актуальні проблеми політики. – 2012. – №. 46. – С. 236-242.
31. Леонтьев А.А. Психолінгвістическіє єдиниці і породження речевого висказывания/ А.А. Леонтьев. – Москва: Наука, 1969. – 307 с.

32. Макаров М.Л. Интерпретативный анализ дискурса в малой группе/ М.Л. Макаров. – Тверь: Изд-во ТГУ, 1998. – 200 с.
33. Макаров М.Л. Основы теории дискурса/М.Л. Макаров. – Москва: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
34. Медвідь Н. Дипломатичні документи Гетьманщини/Н. Медвідь// Південний архів. Філологічні науки. – 2018. – №. 73. – С. 26-30.
35. Миньяр-Белоруче Р.К. Теория и методы перевода. Москва: Московский лицей, 1996. 208 с.
36. Михальчук Н. Психологічний аналіз різних типів дискурсу/ Н. Михальчук, Л. Онуфрієва// Проблеми сучасної психології. – 2020. – Т. 50. – С. 188-210.
37. Николаева Т.М. Лингвистика текста. Современное состояние и перспективы/ Т.М. Николаева// Новое в зарубежной лингвистике. – Москва: Прогресс, 1978. – Вып. 8. Лингвистика текста. – С. 5-41.
38. Параскун І.Л. Мовні засоби маніпуляції: емоційно-оцінна лексика в мові сучасних інтернет-ЗМІ/І.Л. Параскун// Регіональна журналістика: реалії, виклики, перспективи: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, 15 квітня 2021 року). – 2021. – С. 181-183.
39. Парфенюк В.В. Мовна маніпуляція в політичному дискурсі та її види /В.В. Парфенюк//Збірник студентських наукових праць «Studia Philologica». – 2020. – Вип. 4. – С. 70-73.
40. Пирогова Ю.К. Имплицитная информация как средство коммуникативного воздействия и манипулирования/Ю.К. Пирогова//Проблемы прикладной лингвистики. – Москва: 2001. – С. 209-227.
41. Плотникова С.Н. Неискренний дискурс (в когнитивном и структурно-функциональном аспектах)/С.Н. Плотникова. – Иркутск: Изд-во Иркутского государственного лингвистического ун-та, 2000. – 244 с.
42. Плотникова С.Н. Стратегичность и технологичность дискурса/ С.Н. Плотникова// Лингвистика дискурса-2. Вестник ИГЛУ: Серия Лингвистика и МКК. – Иркутск, 2006.– №3 – С.82-98.

43. Посмітна В.В. Комунікативні стратегії та тактики мас-медійного дискурсу в аспекті потенційної загрози деструктивного мовного впливу/ В.В. Посмітна// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія: зб. наук. праць. – 2019. – С. 123-126.
44. Прохоров Ю.Е. Действительность. Текст. Дискурс: учеб. пособие/ Ю.Е. Прохоров. – Москва: Флинта: Наука, 2006. – 224 с.
45. Ромах О.В. Кваліфікація проблем у дискурсі наукових досліджень/О.В. Рома//Наукові записки Інституту журналістики. – 2018. – №. 1. – С. 24-32.
46. Сатоу Э. Руководство по дипломатической практике/ Перевод с английского. Ф.А. Кублицкий, С.А. Панафидин. – Москва: Изд-во ИМО, 1961. – С. 27.
47. Седов К.Ф. Становление диалогического мышления языковой личности: Психо- и социолингвистические аспекты/К.Ф. Седов. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1999. – 180 с.
48. Серио П. Как читают тексты во Франции. Квадратура смысла: французская школа анализа дискурса/ П. Серио. – Москва: Прогресс, 2002. – С. 12-53.
49. Скрябіна В.Б. Лінгвістичні аспекти персуазивності в дипломатичному дискурсі/В.Б. Скрябіна//Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. – 2018. – №. 2. – С. 265-274.
50. Соколов М.Ю. Неразличение людей. Москва, 2005/М.Ю. Соколов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nomad.su/?a=13-200502090406>.
51. Соколовський Д.Б. Підхід до визначення базових понять інституціонального дискурсу/ Д.Б. Соколовський// Научные труды ДонНТУ. Серия экономическая. – Вып. 31-1. – С.87-93.
52. Стеблина Н.О. Репрезентація політичних акторів у цифровому політичному дискурсі України у 2019 році: формальний аналіз/ Н.О. Стеблина// Актуальні проблеми політики. – 2020. – №. 65. – С. 83-90.

53. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования/ Ю.С. Степанов. – Москва: Языки русской культуры, 1997. – 827 с.
54. Судус Ю.В. Стратегії й тактики англомовного дипломатичного дискурсу (на матеріалі промов держсекретаря США Дж. Керрі)/ Ю.В. Судус//Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. – 2014. – С. 124–128.
55. Сухих С.А. Речевые интеракции и стратегии/С.А. Сухих// Языковое общение и его единицы: Межвуз. сб. научн. тр. Калинин: Изд-во КГУ, 1986. – С. 71-77.
56. Устименко С.Є. Прагматичні чинники нестандартних комунікативних ситуацій в англомовному інституціональному дискурсі/С.Є. Устименко// Science and Education a New Dimension. Philology . III (16). – 2015. – №. 70. – С. 85-90.
57. Федосюк М.Ю. Комплексные жанры разговорной речи: «утешение», «убеждение» и «уговоры»/ М.Ю. Федосюк// Русская разговорная речь как явление городской культуры. – Екатеринбург, 1996. – С.73-93.
58. Филлипс Л.Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод/ Л.Дж. Филлипс, М.В. Йоргенсен. – Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2004. – 336 с.
59. Хассун М.А. М. Аналіз понятійно-категоріального апарату державної політики у сфері дипломатичних відносин/М.А. Хассун// Науковий вісник: Державне управління. – 2020. – №. 3 (5). – С. 239-249.
60. Хэллидей М.А. К. Лингвистическая функция и литературный стиль/ М. Хэллидей// Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 9. Лингвостилистика. – Москва: Прогресс, 1980. – 430 с.
61. Чан К.Б. Текст и дискурс (через призму иньян-концепции)/ К.Б. Чан. – Москва: Изд-во «Творчество», 2000. – 243 с.
62. Чернявская В.Е. Дискурс как объект лингвистических исследований/ В.Е. Чернявская// Текст и дискурс: Проблемыэкономического дискурса. – С.-Петербург. ун-т экономики и финансов. 2001. – 155 с.

63. Чудинов А.П. Политическая лингвистика/А.П. Чудинов. – Москва: Флинта: Наука, 2006. – 256 с.
64. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса/Е.И. Шейгал: монография. – Волгоград: Перемена, 2000. – 368 с.
65. Шмидт З. Философские предпосылки перифрастического анализа/З.Шмидт// Новое в зарубежной лингвистике. – Москва: Наука, 1978. Вып. УШ. – С.442–449.
66. Baker M. In Other Words: A coursebook on translation/ M. Baker. – London and New York: Routledge, 2003. – 352 p.
67. Benoit W.L. Hugh Grant's image restoration discourse: an actorapologizes. Communication Quarterly/ W.L. Benoit. – 1997. №3. – Vol.45.– P. 251-267.
68. Bourdieu P. An Imitation to Reflexive Sociology/ P. Bourdieu, Wacquant, L.J.D. – Cambridge: Polity Press, 1996. – 193 p.
69. Cambridge Dictionary (2021). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org/>
70. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales: portail lexical/ conception Etienne Petitjean. Nancy Cedex, 2008. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cnrtl.fr/definition/protocole>.
71. Chouliaraki L. Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis/L. Chouliaraki, N. Fairclough. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999. – 367 p.
72. Dijk T. A van. Political Discourse and Ideology / T.A. van Dijk. – SAGE Publications Ltd, 2001. – 390 p.
73. Fairclough N. Critical Discourse Analysis/ N. Fairclough. – London: Longman. 1995. – 347 p.
74. Fairclough N. Media Discourse/ N. Fairclough. – London: Edward Arnold, 1995. – 289 p.
75. Fairclough N. Political discourse in the media: an analytical framework/ A. Bell, P. Garrett (eds). Approaches to Media Discourse. – Oxford: Blackwell, 1998. – 376 p.

76. Halliday M.A.K. Language. Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective/ M.A.K. Halliday R. Hasan. – Oxford: Oxford University Press. 1991. – 126 p.
77. Halliday M. A. K., Hasan R. Cohesion in English/ M.A.K. Halliday, R. Hasan. – London, 1976. – 265 p.
78. Halliday M.A.K. Language and Social Man (Part 1)/ M.A.K. Halliday// Critical Discourse Analysis. Critical Concepts in Linguistics. Ed. Michael Toolan. – London and New York: Routledge, 2002. – Vol L. Precursors and Inspirations. – Pp. 149-179.
79. Laclau E. Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics/ E. Laclau, C. Mouffe. – London: Verso. 1985. – 358 p.
80. Larrain J. Ideology and Cultural Identity. Modernity and the Third World Presence/ J. Larrain. – Cambridge: Polity Press. 1994. – 268 p.
81. Larson Ch. Persuasion: Perception and Responsibility/Ch. Larson. – Belmont, California: Wadsworth Publishing Company, 1995. – 164 p.
82. Parry-Giles S.J. Gendered politics and presidential image construction: A reassessment of the «feminine style/ S.J. Parry-Giles, T. Parry-Giles// Communication Monographs. – 1996. – V.63. – December. – Pp. 339-353.
83. Stubbs M. Discourse Analysis. The Sociolinguistic Analysis of Natural Language/ M. Stubbs. – Oxford: Basil Blackwell, 1984. – 207 p.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО

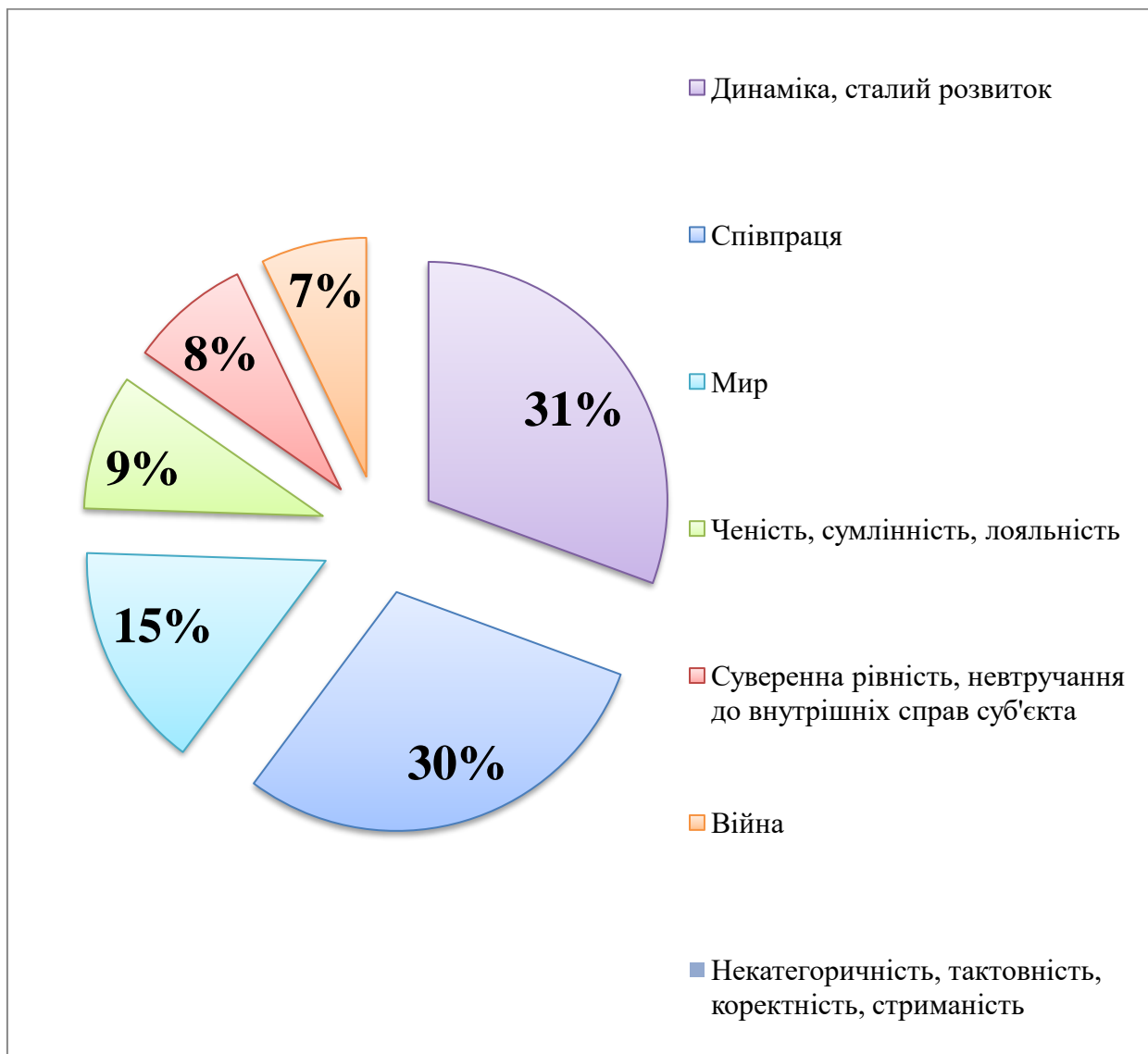
84. NATO. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int>
85. OSCE. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org>
86. Paris Memorandum of Understanding on Port State Control//Including 43rd Amendment, adopted 2 October 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.parismou.org/inspections-risk/library-faq/memorandum>
87. Press briefing notes on Belarus (13 November 2020). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ohchr.org>

88. Robert M. Gates, Secretary of Defense, USA Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy/ М. Роберт. (February 11, 2007). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/>
89. Russia's Ostrich Approach to Climate Change and the Paris Agreement (2017). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://aei.pitt.edu/>
90. UN. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.un.org/en/>
91. United Nations Millennium Declaration. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://childrenandarmedconflict.un.org>
92. U.S. Department of State. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.state.gov.com>

ДОДАТК

Додаток А

Співвідношення вузлових точок цінностей

Лексико-семантична група дієслів в дипломатичному документі

